

מרתון בבלכה

שנת תשע"ז

שם התלמיד / ה _____

כיתה _____

בהצלחה

פרק 1 - כלכלה מהותה ותחומי עיסוקה

- 1.1 כלכלה כמדע.
- 1.2 מיקרו כלכלה, מאקרו כלכלה.
- 1.3 יחסי גומלין בין התפתחויות היסטוריות, טכנולוגיות, תרבותיות גיאוגרפיות לבין הכלכלה.

פרק 2 - מושגי יסוד

- 2.1 מחסור, עיקרון הויתור הריאלי, מוצר כלכלי. שלוש הבעיות המרכזיות הנובעות מתופעת המחסור.
- 2.2 עקומת התמורה, עלות אלטרנטיבית.
- 2.3 צמיחה כלכלית ונסיגה כלכלית.
- 2.4 גורמי ייצור במשק – הון פיסי והון אנושי.
- 2.5 משק מפותח ומשק בלתי מפותח.
- 2.6 מוצרי השקעה ומוצרי צריכה.
- 2.7 גישות בכלכלה : כלכלה פוזיטיבית כלכלה נורמטיבית.
- 2.8 בעיות היסוד במשק, תכנון חופשי, תכנון מוחלט, תכנון חלקי הפרטה לעומת הלאמה .

פרק 3 - היחידה היצרנית (פירמה) , גורמי הייצור וההיצע

- 3.1 גורמי הייצור בפירמה : גורמי ייצור קבועים וגורמי ייצור משתנים.
- 3.2 התפוקה השולית הפוחתת, תפוקה, תפוקה שולית, חוק התפוקה השולית הפוחתת.
- 3.3 עקומת ההיצע, היצע פירמה, היצע ענף. גורמים שמשפיעים על הכמות המוצעת : מחיר המוצר/מחיר גורמי ייצור/הידע הטכנולוגי.

פרק 4 - היחידה הצרכנית הביקוש

- 4.1 שיקולים של הצרכן ברכישת המוצר : מחיר המוצר , טעמים, מחיר מוצרים תחליפים/משלימים, הכנסה (מוצר נורמאלי /ניטראלי/נחות).
- 4.2 עקומת הביקוש : תזוזה על העקומה. תזוזה של כל העקומה.
- 4.3 גמישות הביקוש : ביקוש גמיש, ביקוש קשיח, ביקוש קשיח לחלוטין.

פרק 5 - קביעת מחירים

- 5.1 מאפייני התחרות החופשית משוכללת.
- 5.2 מחיר שיווי משקל.
- 5.3 שינויים במחיר שיווי משקל, עודף ביקוש ועודף היצע.
- 5.4 מאפייני תחרות בלתי משוכללת :

- מונופול.
- מונופול מסחרי.
- מונופול ציבורי.
- סוד מסחרי, פטנט וקרטל.
- תחרות בין מעטים - אוליגופול ודואופול.

- 5.5 ההתערבות הממשלתית בשוקי המוצרים :
- פיקוח על מונופולים – חוק ההגבלים העסקיים.
 - קיום שווקים שאינם תחרותיים.
 - ההתערבות הממשלה לתועלות הציבור : הגנת הסביבה, בריאות הציבור וקיימות.
 - ההתערבות הממשלתית בקביעת מחירי מוצרים : פיקוח מחירים, סובסידיות ומיסוי.

פרק 6 – התוצר הלאומי – מדידת התפוקה של המשק

6.1 תוצר לאומי גולמי והכנסה לאומית.

6.2 דו"ח מקורות ושימושים.

פרק 7 - אמצעי תשלום והשינויים בכמות הכסף

7.1 הכסף, תפקידי הכסף.

התפתחות הכסף.

7.2 פעולות המערכת הבנקאית ויצירת אמצעי תשלום :
הבנק מסחרי והשפעתו על כמות הכסף במשק.

7.3 בנק ישראל הבנק המרכזי והמדיניות המוניטארית. מטרות בנק ישראל יציבות מחירים
תחומי הפעילות של בנק ישראל.

7.4 שוק ההון, הבורסה, מניות, ניירות ערך.

7.5 הרשות לניירות ערך.

פרק 8 - תעסוקה אבטלה ויציבות מחירים במשק .

8.1 תעסוקה ואבטלה, אבטלה חיכוכית, מחזורית ומבנית.

8.2 רמת המחירים במשק – יציבות אינפלציה ודיפלציה.

8.3 מדידת רמת המחירים במשק, הלמ"ס – לשכה מרכזית לסטטיסטיקה, סל מוצרים מדד המחירים לצרכן.

פרק 9 - תקציב הממשלה

9.1 דרכי פעילות כלכלית של הממשלה.

9.2 תקציב, מדיניות פיסיקלית.

9.3 תקציב רגיל, תקציב פיתוח.

9.4 מבנה התקציב הוצאות (פירוט ההוצאות)

הכנסות (פירוט ההכנסות)

סוגי מיסים : עקיפים וישירים .

9.5 גירעון תקציבי.

9.6 חוק התקציב.

פרק 1 - כלכלה מהותה ותחומי עיסוקה .

כלכלה

מדע מתחום מדעי החברה, חוקר התנהגות אנושית חברתית של בני –אדם להשיג אמצעים חומריים על מנת לחיות. מדע הכלכלה מנסה לתת עקרונות להתנהגות כלכלית של בני אדם. (כלכלה אינו מדע מדויק).

מיקרו כלכלה

מיקרו כלומר קטן. מיקרו כלכלה עוסקת בתופעות שמתייחסות לחלקים קטנים של המשק.

- * **התנהגות הצרכן כיחיד** : מהם הגורמים המשפיעים על הביקוש של הצרכנים?
- * **התנהגות היצרן כיחיד** : מהם הגורמים המשפיעים על ההיצע של היצרנים?
- * שוק של מוצר יחיד.

מאקרו כלכלה

מאקרו ← גדול. מאקרו כלכלה עוסקת בתופעות שמאפיינות את המשק כמכלול, ברמה של משק לאומי עולמי :

- * תוצר לאומי
- * הכסף
- * תעסוקה ואבטלה
- * אינפלציה ודפלציה
- * תקציב הממשלה
- * סחר חוץ

ההבחנה בין מיקרו ומאקרו כלכלה

מאקרו כלכלה	מיקרו כלכלה
מביטה מלמעלה	מביטה מבפנים
על כל המערכת הכלכלית של המדינה והעולם.	מתמקדת בפרטים קטנים של צרכנים, יצרנים.
ניתוח התנהגות של המשק כולו.	ניתוח התנהגות כלכלית של יחידות קטנות במשק.
	הסברת הדרך שבה נקבעים המחירים במשק ביקוש היצע.
הסברה כיצד נקבעת רמת המחירים הכללית במשק.	הסברה כיצד נקבע המחיר של מוצר מסוים.
מהי רמת התעסוקה והאבטלה במשק כולו.	כיצד נקבעת הכמות המועסקת של גורם ייצור מסוים.

מדע הכלכלה מתקיים בצילו של המחסור, אלמלא תופעת המחסור לא היה צורך להיות יעילים בייצור משאבים צריכתם וחלוקתם .

פעילות כלכלית היא גורם מניע להתפתחות היסטורית, טכנולוגית תרבותית גיאוגרפית ופוליטית התפתחות טכנולוגית והגלובליזציה, חוללו שינויים בדרך התנהלות של פרטים ארגונים ומדינות הסבר תופעות במיקרו לא בהכרח מתאימה להסבר תופעות במאקרו.

לא תמיד ניתן להסיק מסקנות מתהליך ברמה של יחיד ופירמה לרמה של מדינה.

ניהול של עסק אינו דומה לניהול של מדינה שלמה. ניהול עסק מתוך שיקולים של רווח וכדאיות כלכלית, ניהול מדינה מתוך מטרות פוליטיות חברתיות וכלכליות.

פרק 2 - מושגי יסוד

מחסור

תופעת המחסור מבטאת את הפער שבין הצרכים והרצונות האנושיים הבלתי מוגבלים לבין במובן המקורות המוגבלים שעומדים לרשותנו.

תופעת המחסור היא תופעה אוניברסאלית מתקיימת בכל אדם, בכל ארגון ובכל משק ובכל מדינות העולם כי תמיד שואפים לעוד וליותר מקורות.

גם מדינות עשירות ישאפו תמיד להגדיל את המקורות והמשאבים העומדים לרשותן כדי לספק רצונות לא מוגבלים של האזרחים במדינה.

תמיד יש פער בין היכולת והרצונות של האנשים לבין גורמי הייצור במשק שהם מוגבלים.

תופעת המחסור מחייבת אותנו לערוך סדר עדיפויות, לבחור מה חשוב לנו יותר ומה חשוב לנו פחות. כל החלטה כרוכה תמיד בויתור.

ויתור ריאלי

מחיר כלכלי כדי להשיג מוצר אחד יש צורך לוותר על מוצר אחר. המחסור גורם לויתור הריאלי.

עלות אלטרנטיבית

המחיר הכלכלי ליצור סחורות ושירותים. סך הוויתור ממוצר אחד הכרוך בייצור מוצר אחר.

עיקרון הויתור הריאלי מדגיש את הבחירה וסדר העדיפויות וגורם לשלוש בעיות יסוד:

(1) **מה לייצר וכמה לייצר?** - אילו מוצרים לייצר ומהי הכמות שיש לייצר מכל מוצר.

(2) **איך לייצר?** - מקסימום תפוקה במינימום תשומה.

(3) **עבור מי לייצר?** - כיצד יש לחלק את המוצרים בין האנשים במשק.

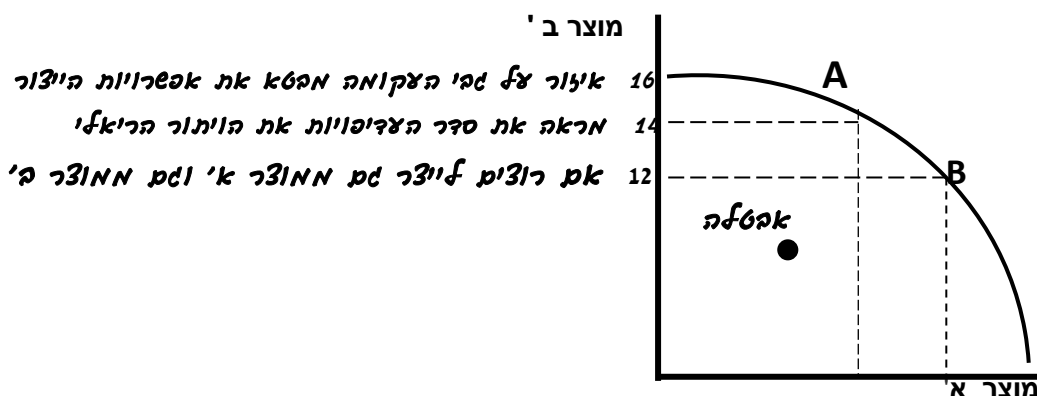
מוצר כלכלי - מוצר שכדי להשיג אותו יש צורך לוותר על מוצר אחר.

מוצר לא כלכלי - מוצר אשר מצוי בשפע ואין צורך לוותר על מוצר אחד כדי להשיגו.

עקומת התמורה

תיאור גרפי של תופעת המחסור. עקומת אפשרויות הייצור.

העקומה היא קו המאחד את כל צירופי הייצור האפשריים של שני מוצרים כאשר כל גורמי הייצור מועסקים במלואם ביעילות.

כל נקודה על- פני העקומה מבטאת את העלות האלטרנטיבית של יחידה ממוצר אחד במונח המוצר האחר. על מה וכמה אנחנו צריכים לוותר, כדי לייצר מוצר אחר.

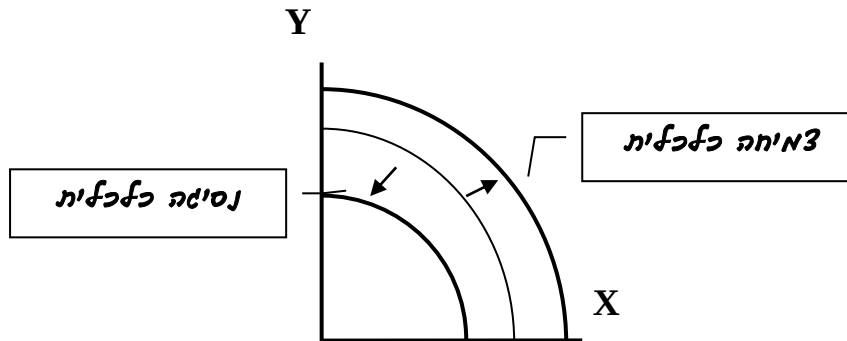
לא ניתן להגדיל ייצור של מוצר אחד, ללא הקטנת ייצור של מוצר אחר. על- מנת לייצר מוצר אחד עלינו לוותר על ייצור מוצר אחר. דוגמא: מוצרי צריכה מול מוצרי השקעה, תקציב ביטחון מול תקציב חינוך.

צמיחה כלכלית

הגדלת כושר הייצור של המשק כך שהמשק מסוגל לייצר יותר אפשרויות ייצור מבעבר .
למשק יש יותר גורמי ייצור.

כל משק שואף לצמוח להרחיב את כושר הייצור שלו, להגדיל את המקורות שעומדים לרשותו.
בצמיחה כלכלית למשק יש יותר גורמי ייצור, יותר סחורות ושירותים, גידול בתוצר הלאומי, גידול בנכסי השקעה, רמת החיים עולה, פחות אבטלה, הכנסות הממשלה גדלות והאזרח יקבל יותר שירותים.
*****כל משק שואף לצמיחה כלכלית*****

צמיחה ונסיגה כלכלית על גבי גרף עקומת התמורה:

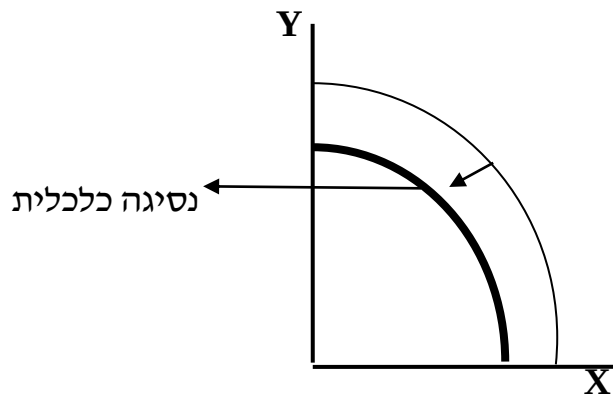
גורמים שיביאו לצמיחה כלכלית: (פאקטור עיתכאול צמיחה fe האק):

- * שיפורים טכנולוגיים
- * שיפור ופיתוח טכנולוגיות מתקדמות שמסוגלות לייצר יותר סחורות ולהוזיל את תהליך הייצור.
- * הגדלת כמות גורמי הייצור.
- * ברמה הלאומית ויתור על רמת חיים בהווה למען העתיד.
- * ויתור בהווה על חלק ממוצרי צריכה ויצור מוצרי השקעה למען העתיד.
- * השקעה בהון האנושי, השקעות בחינוך ובהשכלה
- * דגש על חינוך, תוספת שנות לימוד תורמות לצמיחה כלכלית כוח עבודה בעל השכלה, יכול ליזום ולייצר מוצרים שירחיבו את כושר הייצור ואת המקורות של המשק ויביאו לצמיחה כלכלית
- * שיפור מיומנות מקצועית, הכשרה מקצועית של עובדים, כדי לשפר את איכותם ואת התפוקה שהם מייצרים.
- * עידוד אנשים לצאת לעבודה ולהגדיל את התוצר הלאומי, מספר עובדים גדול יותר פחות אבטלה הגדלת הכנסות המדינה ממסים, פחות העברות של דמי אבטלה.
- * השקעה במחקר ופיתוח.
- * הקמת תשתיות כבישים, רכבות, התפלת מים, תשתיות תקשורת, חשמל חיפוש משאבי טבע: גז לדוגמא.
- * עידוד בעלי הון פרטיים (מהארץ ומחו"ל) להשקיע בשוק המקומי.
- * בניית מפעלים יצירת מקומות תעסוקה, צמצום האבטלה (הגדלת התוצר וההכנסה). עידוד משקיעים זרים מחו"ל להשקיע בארץ להקים חברות רב לאומיות (איקאה, מיקרוסופט וכ"ו)
- * המצאת פטנטים.
- * הגירה איכותית של עולים לארץ ומניעת בריחת מוחות מהארץ.
- * סיוע חוץ – קבלת מתנות מחו"ל לדוגמא מארה"ב.

נסיגה כלכלית

הקטנת כושר הייצור של המשק.

המשק לא מנצל את כל גורמי הייצור שברשותו.

נסיגה כלכלית מתפתחת במצבים אלה:

- * ירידה בכמות גורמי הייצור במשק.
- * אבטלה גדולה
- * אסונות טבע: בצורת ממושכת, רעידת אדמה הרסנית.
- * מלחמות ממושכות גורמות להקטנת כושר הייצור של המשק.
- * חוסר השקעה בחינוך (התיישנות ידע אנושי, אין השקעה בפיתוח ידע חדש)
- * בריחת מוחות הון אנושי איכותי כמו: מדענים, כימאים, עוזבים את הארץ זה יכול לפגוע בפיתוח של המשק.
- * יזמים נמנעים מהשקעות או עוזבים את הארץ.

המשק פועל בצורה לא יעילה

הנסיגה הכלכלית גורמת לאבטלה.

כל משק שואף לצמיחה כלכלית

גורמי ייצור במשק

גורם ייצור כל אמצעי שמאפשר ייצור מוצר או שירות.

גורמי ייצור פיסיים - מוחשיים כמו: קרקע, מכונות, חומרי גלם, משאבי טבע, מבנים וכ"ו.

גורמי ייצור אנושיים - הון האנושי האנשים שלוקחים חלק ביצור.

עובדים, יזמים, מנהלים, משקיעים וכ"ו

*** איזה גורם ייצור חשוב יותר פיסי או אנושי ?

הגורם האנושי הוא הגורם החשוב ביותר, באמצעותו אפשר לפתח את המשק.

האדם המשכיל בעל מיומנות ויכולת, הוא זה שיכול להמציא לתכנון ולהפעיל ציוד טכנולוגי מתקדם

וחדש שתורם לפיתוח המשק.

מדינה שעשירה בהון אנושי, היא מדינה, שיש בה ידע טכנולוגי מפותח, שמבטיח הגדלת כושר הייצור של המשק והתפתחות כלכלית.

מהפכת המידע, מעבר מתעשיות עתירות עבודה לתעשיות עתירות ידע (היי-טק) ההון האנושי פיתח

טכנולוגיות מידע שאפשרו למשק הישראלי להצליח ולהגדיל את כושר הייצור שלו.

תוצר לאומי

סך כל המוצרים והשירותים שהמשק מייצר עבור התושבים שלו במשך שנה.

תוצר לאומי לנפש

חלוקת התוצר הלאומי למספר הנפשות במדינה מתקבל תוצר לאומי לנפש. (בממוצע) ככל שהתוצר הלאומי גבוה יותר רמת החיים גבוהה יותר.

אם נשווה את התוצר הלאומי בין כל המשקים בעולם נראה שיש :

משק מפותח - משק שבו המקורות שעומדים לרשות המשק מנוצלים ביעילות.

משק בלתי מפותח - משק שבו המקורות שעומדים לרשות המשק לא מנוצלים ביעילות.

משק בלתי מפותח

- * ניצול לא יעיל של משאבים
- * רמה טכנולוגית נמוכה
- * תוצר לאומי לנפש נמוך
- * רמת השכלה נמוכה
- * העדר תשתיות
- * רמת בריאות נמוכה
- * תוחלת חיים נמוכה

משק מפותח

- * ניצול יעיל של משאבים
- * רמה טכנולוגית גבוהה
- * תוצר לאומי לנפש גבוה
- * רמת השכלה גבוהה
- * תשתיות מפותחות
- * רמת בריאות גבוהה
- * תוחלת חיים גבוהה

מוצרי צריכה ומוצרי השקעה

מוצרי צריכה / תצרוכת

כל אותם מוצרים שמעלים את רמת החיים בהווה ולא ניתן להשיג מהם רווחים נוספים בעתיד. משמשים לרווחת הפרט בהווה, הם מעלים את רמת חייו בהווה ולא תורמים למשק. דוגמאות: מוצרי מזון, ביגוד, הנעלה בלויים וכ"ו

מוצרי השקעה / נכסי הון

מוצר שאפשר להפיק ממנו תועלת רווחים נוספים בעתיד הוא עשוי לעלות את רמת החיים בעתיד. ויתור בהווה על מוצרי צריכה למען העתיד. מוצרים שעוזרים לנו לייצר מוצרים אחרים בעתיד, הם לא מיועדים לשימוש הפרט, אבל ניתן להפיק מהם תועלת בעתיד. דוגמאות: פיתוח תשתיות, מכונות במפעל, נדל"ן (נכסים לא ניידים כמו: מבנים מגרשים וכו'), תוכניות חסכון.

כדי לשפר את רמת חיינו בעתיד, עלינו לדאוג להשקיע חלק מהמשאבים במוצרי השקעה, כך שבעתיד נוכל ליהנות מרמת חיים גבוהה יותר. ויתור בהווה למען העתיד.

מוצרי צריכה נקראים גם "מוצרי אפס"

הם לא נועדו כאמצעי לייצר מוצרים אחרים או לסייע בתהליך הגדלת כושר הייצור של המשק. אפס תועלת למשק הם גורמים לבזבז של גורמי ייצור. משק שמייצר רק מוצרי צריכה נקרא **"משק שאוכל את הונו"**, משום שהוא, לא דואג להשקעות ופיתוח, שיעלו את רמת החיים בעתיד.

ג'שה : השקפת עולם או דרך התייחסות לנושא מסוים.
כל החלטה כלכלית במקרה או מיקרו היא פועל יוצר של גישות המשפיעות על מערכת השיקולים של מקבלי ההחלטות .

ג'שה פוזיטיבית

ג'שה כלכלית שמתייחסת לנושאים כלכליים על- פי ניתוח מדעי, על פי עקרונות כלכליים.
שיקולים : תועלת כלכלית, עלות מול רווח, הוצאות מול הכנסות רווח ותועלת למשק כולו.
דוגמאות לטענות פוזיטיביות : לא משתלם, לא רווחי, יקר מידי לייצר, יש לפטר עובדים שעלות שכרם גבוהה וכ"ו.

ג'שה נורמטיבית

ג'שה שמתעלמת מחוקי הכלכלה, פועלת על -פי נורמות וערכים חברתיים ופוליטיים לטובת האדם, לטובת חלקים קטנים במשק. מצינת רצון לרווחה. הקצאת משאבים לפי יעדים ערכיים , חברתיים פוליטיים .
שיקולים : טובת חלקים מסוימים באוכלוסיה, צדק חברתי, פיזור אוכלוסיה, תועלת לעובדים.
טענות כמו : צריך לתת לעובדים שכר גבוה יותר, אסור לסגור מפעל, צריך לעזור לפיתוח יישובים, צריך לדאוג לאנשים דמי אבטלה – הן טענות נורמטיביות.

כיצד נקבעות החלטות במשק ?

תכנון המשק

הקצאת גורמי הייצור במשק בעקבות החלטה ברמה מדינית שקשורה לאופי הממשל במשק. ההבדל בין המשקים בעולם היא רמת המעורבות הממשלתית.

התכנון- כוונה לרמת המעורבות, מי הבעלים של יחידות הייצור במשק.

תכנון מוחלט/טוטליטרי/מרכזי / כלכלה מתוכננת

בתכנון כל יחידות הייצור בבעלות השלטונות יש רשות מרכזית המתאמת בין המשרדים השונים ודואגת לפיתוח המשק הלאומי . אין בעלות פרטית על יחידות הייצור .
לביקוש התושבים אין השפעה על מדיניות הממשלה.
יתרון - הממשלה קובעת לייצר יותר מוצרי השקעה, יתרון לגודל גוף גדול שמסוגל להפנות חלק גדול מגורמי הייצור לפיתוח המשק כולו, פיתוח השקעות, תשתיות, פיתוח משק לאומי.
חסרון- מחסור במוצרים שיש להם ביקוש, אין יזמות, שירות ברמה נמוכה האזרח תלוי בשלטון. בזבוז משאבים לייצור מוצרים ללא ביקוש. העדר תחרות.
דוגמא : אירן , או ברית המועצות לשעבר. נהוג במשטרים קומוניסטים מלוכניים .

כל יחידות הייצור בבעלויות פרטיות, תחרות חופשית במשק. כל יחידה יכולה לייצר לפי רצונותיה. יש הכוונה עקיפה על -ידי הממשלה שבאה לידי ביטוי בחוקים שמטרתם לכוון את הפעילות הכלכלית באמצעות מיסים.

כל יחידת ייצור יכולה לייצר לפי רצונותיה ואפשרויותיה .

יתרונות - תחרות , התאמה בין הביקוש להיצע , יעילות כלכלית מייצרים רק מוצרים שהצרכנים מעוניינים לרכוש .

חסרונות - שלא תמיד מנגנון השוק יכול לחולל שינויים במשק כולו (דוגמא : ארצות הברית, נהוג במשטרים דמוקרטיים).

תכנון חלקי / כלכלה מעורבת

שילוב של שתי שיטות תכנון מוחלט+ חופשי . מכונה כלכלה מעורבת חלק מהבעלות על יחידות הייצור היא פרטית וחלק ממשלתית . לדוגמא : ישראל

הפרטה

העברת בעלות ממשלתית לבעלות פרטית,

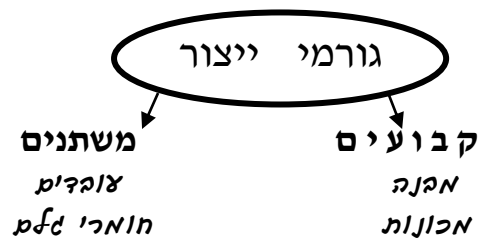
הקטנת חלקה ומעורבותה הישירה של הממשלה במשק .
(בזק, דואר ישראל, בתי זיקוק, מפעלי ים המלח, אל - על, צי"ם, מספנות ישראל, דואר ישראל וכו').
הממשלה מעודדת הפרטה, היא נוטה להשאיר בבעלותה רק תחומים כמו: בטחון, בתי סוהר ואספקת חשמל, אספקת מים (חברת "מקורות") וכו'.

הלאמה

העברת בעלות פרטית לבעלות ממשלתית,

כדי להגביר את מעורבותה של הממשלה באספקת מוצרים ושירותים לציבור
(שירותי בריאות לתלמידי בתי הספר)

כל פירמה מטרתה רווח. מינימום תשומה במקסימום תפוקה.

גורמי ייצור קבועים = גורמי ייצור שניתן לשנות את הכמות שלהם רק בטווח זמן ארוך
גורמי ייצור פיסיים. לדוגמא: מבנה, מכונות

גורמי ייצור משתנים = גורמי ייצור שניתן לשנות את הכמות שלהם בטווח זמן קצר.
גורמי ייצור אנושיים. מפטרים עובדים או מגייסים עובדים לא קבועים.

בטווח זמן קצר שינויים יעשו על-ידי שינוי בגורמי ייצור משתנים.
כלומר: עובדים גיוס או פיטורין ובחומרי גלם.
בטווח זמן ארוך שינויים יעשו על-ידי שינוי בגורמי ייצור קבועים.
כלומר: הוספת מבנה, או הרחבת מבנה, הוספת מכונות וכ"ו

התפוקה השולית הפוחתת של גורמי הייצור

תפוקה - כמות של מוצרים או שירותים המיוצרים בתהליך ייצור.

תפוקה של סחורות מודדים בכמות או בערך כספי.

תפוקה של שירותים מודדים רק בערך כספי.

תפוקה כוללת - סך כל המוצרים או השירותים שנתנו כל העובדים ביחד לארגון.

תפוקה שולית - תפוקה המתווספת לסך התפוקה, כתוצאה מהוספת העובד האחרון שהצטרף לפירמה.
תפוקה של משתנה אחרון. (העובד האחרון שהצטרף).

חוק התפוקה השולית הפוחתת:

כאשר מגדילים את גורמי הייצור המשתנים, כלומר עובדים ולא מגדילים את גורמי הייצור הקבועים כמו: מבנה, קרקע הוספת מכונות וכ"ו, התפוקה תעלה, אך בשלב מסוים תלך התפוקה ותרד ואף תהיה שלילית.

התפוקה השולית פוחתת, כיוון שיש גבול ליכולת ניצול גורמי הייצור הקבועים בגלל צפיפות, עיכובים כמות מכונות (לפעמים שמוסיפים לדוגמא יותר מידי עובדים התפוקה יורדת כי יש פחות מקום לעבוד וכולם מפריעים לכולם)

חוק זה מתקיים רק כאשר מגדילים את גורמי הייצור המשתנים (עובדים) ולא מגדילים את גורמי הייצור הקבועים (קרקע, מכונות והון).

החוק לא יתקיים כאשר מגדילים גם את גורמי הייצור המשתנים – עובדים וגם את גורמי הייצור הקבועים מבנים.

לא תמיד התפוקה המקסימאלית (כמות הייצור הכי גדולה) היא רווחית

תפוקה אופטימאלית - התפוקה הרווחית ביותר, תפוקה שלא עולה על הוצאות הייצור.

(שהעובד מצליח לייצר / למכור כמות גדולה יותר והשגת רווח יותר מהעלות של העסקתו.)

יש חשיבות רבה להקצאה נכונה של גורמי ייצור משתנים לפי התפוקה השולית

לא תמיד התפוקה המירבית המקסימלית היא גם רווחית ביותר, לפעמים לא כדאי לפירמה לייצר את התפוקה הגבוהה ביותר, כי אז עלויות הייצור עולות. התשומות יהיו יותר גבוהות מהתפוקה. לפירמה כדאי לייצר את התפוקה, שבה הרווח הוא הגבוה ביותר (תפוקה אופטימלית) כלומר כאשר הוספת גורמי ייצור משתנים תגדיל את התפוקה והיא תהיה גבוהה מעלויות גורמי הייצור המשתנים.

בדיקת התפוקה השולית בפירמה היא המפתח ל: (במילים אחרות למה חשוב לבדוק את התפוקה השולית)

- קביעת שכר עבודה.
- גיוס עובדים ופיטורי עובדים (אם התפוקה השולית פוחתת משמעותית או שלילית אז צריך לפטר)
- הקצאת עובדים
- מחירי עלויות הייצור (התשומות)
- השפעה על מחירי המוצר בכל כמות וכמות.

דוגמא מוחשית של חישוב תפוקה שולית

גורמי ייצור	גורמי ייצור משתנים	תפוקה כוללת	תפוקה שולית	
קבועים	1	20	20	שלב א' התפוקה הכוללת עולה במהירות התפוקה השולית עולה.
	2	50	30	
	3	95	45	
	4	150	55	
	5	190	40	שלב ב' התפוקה הכוללת עולה בקצב איטי התפוקה השולית יורדת.
	6	210	20	
	7	210	0	שלב ג' התפוקה הכוללת לא משתנה תפוקה שולית אפס.
	8	200	-10	
	9	170	-30	שלב ד' התפוקה הכוללת יורדת, התפוקה השולית שלילית

תפוקה מקסימלית 210 יחידות

-12-

היצע ← **היצע מייצג את היצרנים.**

היצע הפירמה - כמות הסחורות או/ו השירותים אשר היחידה היצרנית מוכנה למכור להציע במחיר נתון בזמן נתון.

היצע ענף - הכמויות המוצעות למכירה של מוצר מסוים על – ידי כל היצרנים המייצרים את אותו מוצר בכל מחיר ומחיר. (לדוגמא: היצע של כל ענף נעלי הספורט, היצע של בגדי ים)

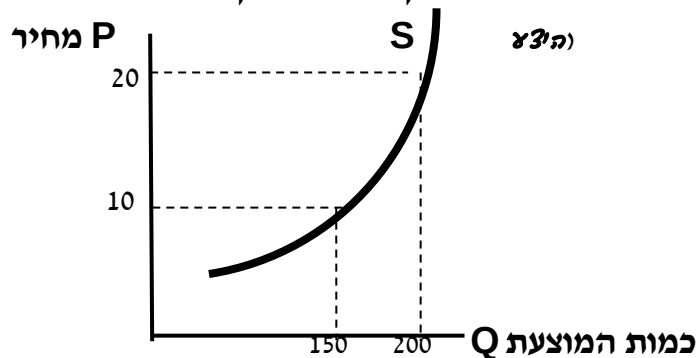
הגורמים המשפיעים על היצע הפירמה:

- 1 מחיר המוצר
ככל שהמוצר נמכר במחיר גבוה יותר היצרנים יהיו מוכנים לייצר יותר.
- 2 מחיר גורמי הייצור מחיר התשומות
מחיר גורמי הייצור הקבועים והמשתנים במילים אחרות עלות הייצור כלומר: מחיר חומרי הגלם, שכר עובדים שימוש בחשמל, שכירות מבנה, עליה במיסים מייקרת את המוצרים וכ"ו ככל שעלות הייצור גבוהה יותר למחיר של מוצר נתון הכמות המוצעת קטנה יותר.
- 3 ידע טכנולוגי ושיפורים טכנולוגים
שינויים בשיטות הייצור, ידע מתקדם יאפשרו לייצר כמויות גדולות יותר ולהיפך.
- 4 מלחמות ואסונות טבע יכולים לפגוע בהיצע.
- 5 בהיצע ענף גורם זה משפיע על ההיצע: מספר פירמות באותו ענף
כניסת פירמות הגדלת ההיצע
סגירה של פירמות הקטנת ההיצע.

עקומת ההיצע S - (SUPPLY)

תיאור גרפי של הקשר בין מחיר המוצר והכמות המוצעת ממנו.
מחיר מכירת המוצר בשוק עולה, היצרן יהיה מוכן להציע לשיווק כמויות גדולות יותר, בגלל חוק התפוקה השולית הפוחתת.
ולהיפך אם מחיר המוצר יורד אז היצרן יהיה מוכן לייצר כמויות קטנות יותר.

עקומת ההיצע מייצגת את היצרנים ומתארת קשר ישיר בין המחיר לכמות המוצעת.

במחיר 10 שקלים היצרן מוכן לייצר 150 יחידות במחיר 20 שקלים היצרן מוכן לייצר 200 יחידות.

-13-

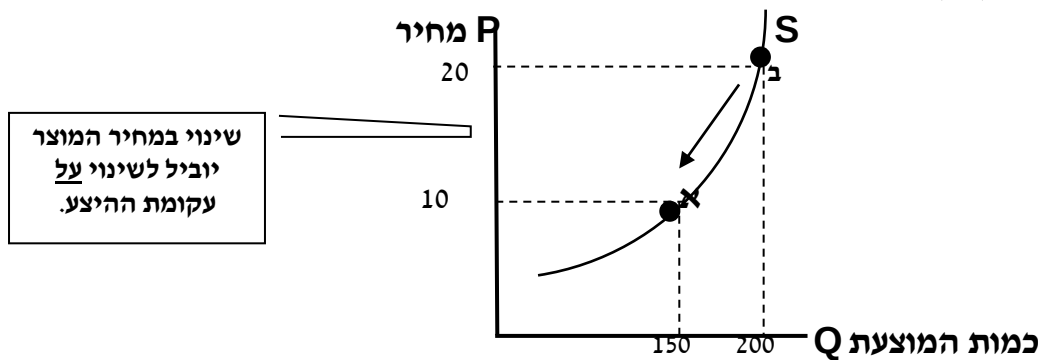
מה הקשר בין עקומת ההיצע וחוק התפוקה השולית הפוחתת?

התפוקה השולית בשלב מסוים פוחתת, לכן כדי לייצר תפוקה גדולה יותר, נזקקים לתוספת של גורמי ייצור משתנים, כלומר להוספת עובדים, פעולה זו מגדילה את העלות השולית של העובדים הנוספים, שמפיקים פחות ושכרם זהה לעובדים הקיימים.

**** שינוי על גבי העקומה כלומר שינוי בכמות המוצעת נובע משינוי במחיר המוצר.

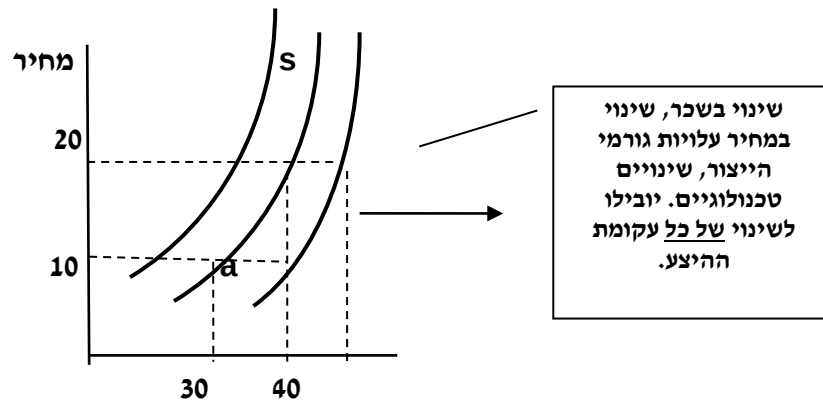
כל שינוי במחיר המוצר יביא לשינוי על-גבי עקומת ההיצע.

כשמחיר מכירת המוצר גבוה לפי הדוגמא 20 שקלים היצרן מוכן לייצר 200 יחידות מחיר 10 שקלים היצרן מוכן לשווק רק 150 יחידות

**** שינוי של כל עקומת ההיצע

**** כל שינוי במחיר גורמי הייצור, שיפורים טכנולוגיים, מלחמות ואסונות יכול לגרום לשינוי של כל עקומת ההיצע.

גידול בהיצע – כלומר שהפירמה מוכנה באותו מחיר להציע כמות גדולה יותר

- הוצאות הייצור של הפירמה הוזלו כלומר: מחירי חומרי הגלם ירדו.
- ירידה במיסים שהממשלה מטילה על התושבים.
- המצאה או שיכלול טכנולוגי יכולים להוזיל את מחיר גורמי הייצור.

ירידה בהיצע – כלומר שהפירמה מוכנה להציע כמות קטנה יותר.

- הוצאות הייצור התייקרו: עליה בשכר עובדים, עליה במחיר חומרי גלם לדוגמא: מחירי הנפט עלו, עליה במיסים העלו את מס ערך מוסף ל 20% לדוגמא: עליית מחיר הכותנה תעלה את מחיר מוצרי הטקסטיל. עליית מחירי הדלק תעלה את מחיר הובלת המוצרים וכו'.
- בהיצע ענף גם סגירת מפעלים עקב משבר כלכלי, מיתון והאטה כלכלית. יציאת פירמות מהשוק בגלל ירידה בביקוש, תגרום להקטנת היצע הענף.

-14-

פרק 4 - היחידה הצרכנית הביקוש (צרכנים)

ביקוש = הכמות המרבית של המוצר או שירות, שהצרכנים יהיו מוכנים לרכוש בשוק נתון בזמן נתון ובמחיר מסוים.

הכמות המבוקשת - מספר היחידות מאותו מוצר שהצרכן מבקש לרכוש במחיר נתון.

הגורמים שמשפיעים על הביקוש (שיקולים של הצרכן ברכישת מוצר)

1 מחיר המוצר

מחיר המוצר נמוך הכמות המבוקשת גדולה. ולהיפך מחיר המוצר גבוה הכמות המבוקשת קטנה.

2 מוצרים תחליפים

מוצרים אשר מספקים שירות דומה או עונים על צרכים דומים. קיים קשר ישיר בין מחיר המוצר לבין הכמות המבוקשת למוצר תחליפי לו.

דוגמאות: משקפיים עדשות מגע, נסיעה באוטובוס נסיעה במונית, נופש בארץ מול נופש בחו"ל.

3 מוצרים משלימים

מוצרים אשר ביחד מספקים שירות מסוים או ביחד עונים על צורך מסוים. צריכת האחד כרוכה בצריכת האחר. כאשר מחיר מוצר עולה רוצים לקנות ממנו פחות ורוצים לקנות פחות גם מהמוצר המשלים לו.

דוגמאות: דלק ורכב או רכב וביטוח, מדפסת וסרט דיו.

4 טעמים רצונות וצרכים של הצרכנים

הרצונות של הצרכן, הטעם הצרכים, חגים, דת, גורמים פסיכולוגיים משפיעים על הכמות שהוא רוצה לקנות ממוצר מסוים. לכל אדם טעם שונה רצונות והעדפות משלו.

דוגמאות: מצות בפסח, נרות חנוכה וסופגניות בחנוכה, פרסומת לנוער.

5 ההכנסה - רמת ההכנסה של הצרכן

ברוב המקרים, ככל שההכנסה גדולה יותר היא מביאה לעליה בביקוש.

אנו מבחינים ב 3 סוגים של מוצרים לפי השפעת ההכנסה:

* **מוצר נורמאלי** מוצר שרוצים לקנות ממנו יותר כאשר **ההכנסה גדולה** ולקנות פחות כאשר ההכנסה נמוכה.

דוגמאות: הרבה מוצרים כמו: מזון ביגוד נופש וכ"ו. (יחס ישיר בין הכמות המבוקשת להכנסה)

רוב המוצרים שאנו צורכים.

* **מוצר ניטראלי** מוצר שכאשר ההכנסה גדלה לא קונים ממנו יותר. **אין קשר בין הכמות לבין ההכנסה**

גם אם ההכנסה עולה קונים אותה כמות **בלי שינוי**.

דוגמאות: מלח, כדור לכאב ראש, גפרורים וכ"ו.

* **מוצר נחות** מוצר שכאשר **ההכנסה עולה רוצים לקנות ממנו פחות**. ושההכנסה יורדת קונים ממנו יותר.

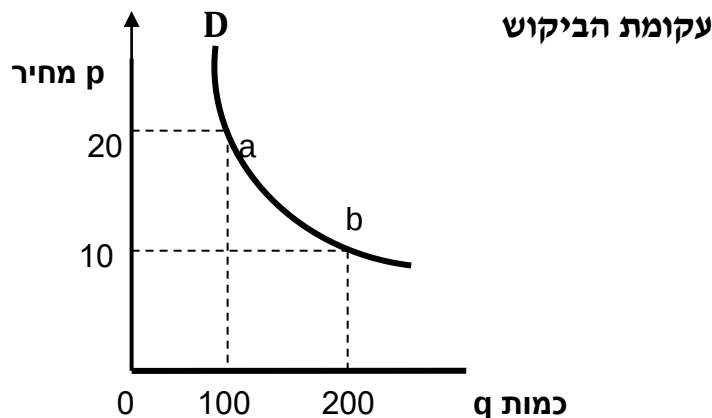
דוגמאות: לחם לבן מול לחם אחר: בגט, לחם דגניים וכ"ו.

עליה בהכנסה תגרום לצרכן לקנות מוצרים יוקרתיים יותר.

(יחס הפוך בין הכמות המבוקשת להכנסה)

עקומת הביקוש

תיאור גרפי של הקשר בין מחיר המוצר לכמות המבוקשת ממנו.

ככל שהמחיר גבוה יותר כמות המבוקשת תהיה קטנה יותר,

וככל שהמחיר נמוך יותר הצרכנים יבקשו יותר. (הפוך לעקומת ההיצע)

-15-

תזוזה על גבי עקומת הביקוש

** **שינוי במחירים יביא לתזוזה על גבי עקומת הביקוש.**

מחיר גבוה כמות מבוקשת קטנה

מחיר נמוך כמות מבוקשת גדולה

שינוי תזוזה של כל עקומת הביקוש

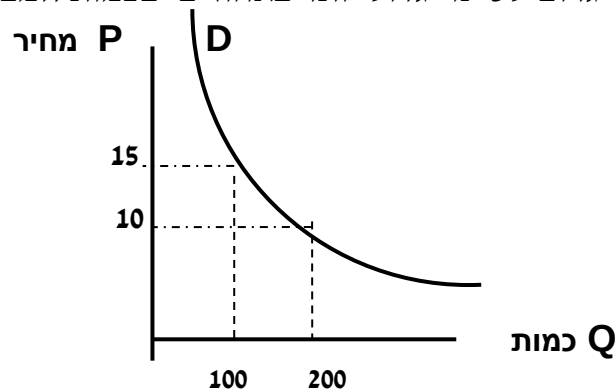
**** שינוי שבא כתוצאה מהגורמים הבאים: הכנסה / מוצרים תחליפים / מוצרים משלימים טעם צרכים פרסום יגרמו לשינוי לתזוזה של כל עקומת הביקוש.**

גמישות הביקוש

מדד לעוצמת הקשר שבין מחיר המוצר לבין הכמות המבוקשת ממנו .
היחס שבין אחוז השינוי בכמות המבוקשת לבין אחוז השינוי במחיר המוצר.
גמישות הביקוש = אחוז השינוי בכמות המבוקשת / אחוז השינוי במחיר

ביקוש גמיש שינוי במחיר יביא לשינוי גדול בכמות המבוקשת .

דוגמאות : עליה במחיר כרטיסי קולנוע תגרום להקטנת הביקוש לכרטיסי קולנוע
עליה במחיר הטיסות לחו"ל תקטין משמעותית את הביקוש לנספח בחו"ל.
כל שינוי באחוזים במחיר יגרום לשינוי גדול יותר באחוזים בכמות המבוקשת .

-16-

ביקוש קשיח

שינוי במחיר לא יביא לשינוי באותו יחס בכמות המבוקשת .
שינוי של אחוז אחד במחיר המוצר גורר שינוי קטן מאחוז בכמות המבוקשת .
גם אם יעלו מחירי המוצרים עדין אנשים ירכשו אותה כמות. מאפיין מוצרים שאין להם תחליפים והם חיוניים מאד.

ביקוש קשיח לחלוטין

ביקוש קשיח

P מחיר

P מחיר

D

Q כמות מוצעת 400

ביקוש קשיח לחלוטין

שינוי במחיר לא יביא לשינוי בכמות המבוקשת מאפיין מוצרים חיוניים שאין להם תחליפים יצרנים יעדיפו שלמוצריהם יהיה ביקוש קשיח לחלוטין, כי שינוי במחיר לא יגרום לשינוי בכמות המבוקשת וכך גם הכנסת היצרנים לא תפגע כי הביקוש לא ישתנה בעקבות השינוי במחיר. דוגמאות: זריקת אינסולין לחולי סוכרת גם אם מחיר הזריקה יעלה הביקוש לא ישתנה.

ביקוש קשיח

שינוי במחיר יביא לשינוי קטן בכמות המבוקשת דוגמא אם יעלה מחיר החלב זה יביא לשינוי קטן בכמות המבוקשת

סיגריות ודלק

דוגמאות לביקוש קשיח או קשיח לחלוטין יש אנשים שגם אם מחיר הסיגריות יעלה הם לא ישנו את הכמות המבוקשת.

-17-

פרק 5 - קביעת מחירים

מאפייני התחרות החופשית

מהם התנאים הדורשים כדי שתהיה תחרות חופשית?

1 קיימים הרבה מוכרים הרבה יצרנים

בין היצרנים מתקיימת תחרות כל אחד רוצה למכור כמות גדולה יותר. כל אחד קטן מכדי להשפיע על מחיר המוצר שהוא מייצר.

2 היצרנים לא מאוגדים בניהם

היצרנים לא מאוגדים בניהם הם אינם מתאמים עמדות לגבי מחיר המוצר .
כל יצרן רוצה למכור כמות רבה יותר .

3 קיימים הרבה קונים צרכנים

כל אחד מהצרכנים קטן מכדי להשפיע על מחיר המוצר שהוא רוכש

4 הצרכנים לא מאוגדים

הם אינם מתאמים עמדות בניהם.

5 לכל אחד מהיצרנים והצרכנים יש מידע על השוק

מידע לגבי המחר שבו ניתן לבצע עסקה עם יצרנים וצרכנים אחרים.

* נוצר מחיר שיווי משקל נקודת המפגש בין הביקוש להיצע בין הכמות המבוקשת למוצעת

יתרונות התחרות החופשית / שוק משוכלל : (דוגמא חברות הפלאפון שנכנסו לשוק הסלולר)

- 1 תחרות מאלצת את היצרנים להוריד מחירים או לא להעלותם.
 - 2 התחרות מאלצת את המפעלים לשפר את איכות המוצרים ואת טיב השירות.
 - 3 התחרות מביאה לחיסול של מפעלים בלתי יעילים והקצאה יעילה של משאבים ללא בזבז.
- דוגמאות לפרק בתחרות משוכללת: צנף הקאדיס, צנף ה3צאצאס, צנף הרהיטס וכ"ו*

שיווי משקל בשוק תחרותי

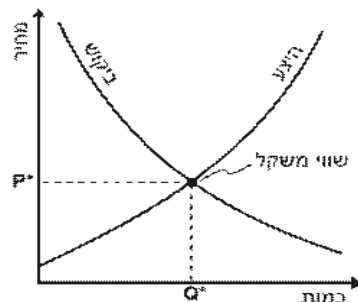
איך נקבעים המחירים בתחרות החופשית?

בתנאי תחרות חופשית מחיר המוצר הוא מחיר שווי משקל

- * נקודת המפגש בין עקומת הביקוש לעקומת ההיצע.
- * הכמות המבוקשת למוצר מסוים = לכמות המוצעת ממנו .
- * יש הסכמה בין היצרנים לצרכנים לגבי מחיר המוצר והכמות .

היצע	S	תלוי במחיר המוצר, במחירי גורמי הייצור, במספר פירמות בענף, בטכנולוגיה.
ביקוש	D	תלוי במחיר המוצר, בהכנסות, בטעמים, במחירי מוצרים משלימים ותחליפים.

מחיר המוצרים בתחרות החופשית = מחיר נקודת שיווי המשקל

-18-

עודף היצע

שההיצע גדול מהביקוש **היצע < ביקוש**

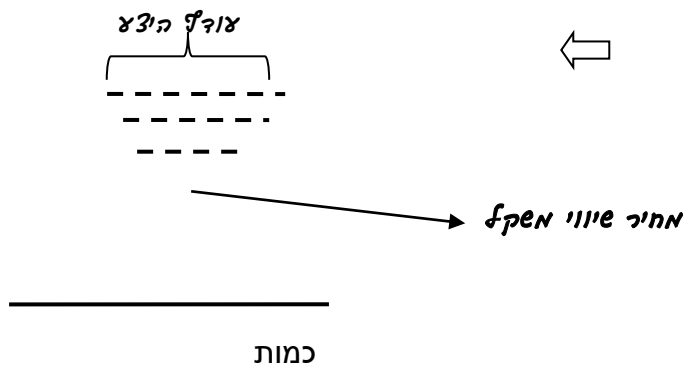
(כמות המוצרים שהיצרן מעוניין למכור גדולה מכמות המוצרים שהצרכן מעוניין לקנות באותו מחיר.)

במחיר גבוה ממחיר שיווי המשקל יש עודף היצע.

במילים אחרות אם היצרן ינסה לדרוש מחיר גבוה יותר ממחיר השוק, התחרות בשוק תאלץ אותו להוריד מחירים, אחרת הוא יישאר עם **עודף בכמות המוצעת**.

כף אחיר שייקבצ מצ
נקודת שיווי משקל תתרחש
תופעת עוצף היצצ היצצ

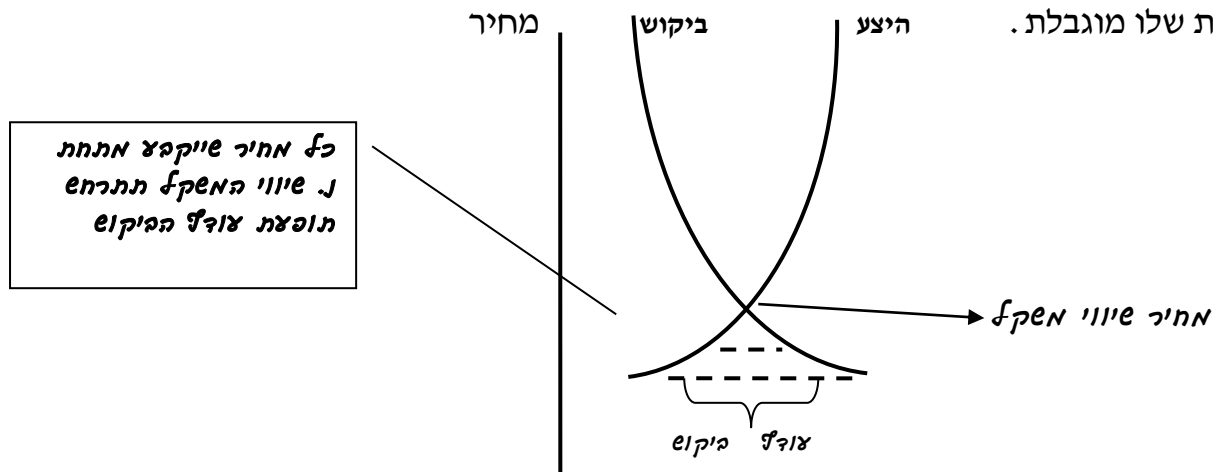
דוגמא: במחיר 30 שקל שנה מחיר גבוה מנקודת שיווי המשקל
 הכמות המוצעת היא יחידות הכמות המבוקשת היא יחידות.
 נוצר עודף היצ של יחידות.

עודף ביקוש

שהביקוש גדול מההיצע. היצע > ביקוש

במחיר נמוך ממחיר שיווי המשקל יש עודף ביקוש.

הצרכנים במחיר נמוך מעוניינים לרכוש כמות גדולה, היצרנים לא מוכנים להגדיל את ההיצע (בגלל חוק התפוקה השולית הפוחתת). ואז נוצר **מחסור** רוב הצרכנים לא יוכלו להשיג את המוצר מכיוון שהכמות שלו מוגבלת.

דוגמא: במחיר 20 שקל שנה מחיר נמוך מנקודת שיווי המשקל
 הכמות המבוקשת היא יחידות הכמות המוצעת היא יחידות.
 נוצר עודף היצ של יחידות.

מסקנה:

- * בכל מחיר גבוה ממחיר שיווי משקל קיים עודף היצע.
- * בכל מחיר נמוך ממחיר שיווי משקל קיים עודף ביקוש.
- * רק במחיר שיווי משקל הכמות המוצעת = לכמות המבוקשת.
- * כל עוד ההיצע והביקוש נשארים ללא שינוי מחיר שיווי משקל יישאר ללא שינוי.
- * בתחרות החופשית נקבעים המחירים לפי ביקוש והיצע.
- * בכל מחיר אחר יהיו כוחות שיגרמו לחזרה למחיר שיווי המשקל.
- * שינוי בהיצע או בביקוש יגרמו לשינוי בנקודת שיווי משקל.

היתרונות של מחיר שיווי משקל:

- א **ליצרנים** — היצרן יודע כמה סחורה לייצר, אין עודפי היצע שיכולים לגרום להפסד.
- ב **לצרכנים** — הצרכן יודע שאין מחסור במוצרים, אין עודף ביקוש. הצרכן רוכש את המוצר במחיר שיווי משקל, מחיר נמוך יותר מהמחיר אם לא הייתה תחרות חופשית. היצרנים מתחרים בניהם על איכות המוצר, מתן שירות טוב ללקוח וכמובן מחיר.
- ג **למשק** — המשק גם מרוויח מתחרות חופשית, יש הקצאה יעילה של גורמי ייצור, המפעלים מנסים לעמוד בתחרות החופשית להתייעל, מפעל שלא מצליח יעביר גורמי ייצור הקצאה יעילה של גורמי הייצור שלא יהיה בזבוז. הממשלה לא מתערבת ומבזבזת כסף מתקציב המדינה.

5.3 שינויים בנקודת שיווי המשקל בעקבות שינויים בביקוש ובהיצע:

- * **כאשר הביקוש גדל** (בשל עליית מחיר מוצר תחליפי או שינוי בהכנסה או שינוי בטעם או ירידת מחיר המוצר המשלים וכ"ו). ולהיפך .
- הביקוש ישתנה תעלה גם נקודת שיווי המשקל.** — **מחיר יהיה גבוה יותר .**

- * **כאשר ההיצע גדל** (בעקבות שיפורים טכנולוגיים או ירידה מחיר גורמי הייצור חומרי הגלם) **במחיר שיווי המשקל יוצר עודף היצע , לכן המחיר ירד ותהיה נקודת שיווי משקל נמוכה יותר.**

- * **אם ההיצע קטן** (חומרי גלם מתייקרים למשל) **מחיר שיווי משקל יהיה גבוה יותר.**

-20-

5.4 מאפייני התחרות הלא משוכללת תחרות לא חופשית

- מעט יצרנים.
 - יש התארגנות בין היצרנים /מוכרים הם משפיעים על המחיר, מונעים תחרות חופשית.
 - הממשלה מתערבת.
- ליצרנים יש כמה אפשרויות למנוע תחרות חופשית בשוק ולפעול כמונופול או להקים קרטל או לגרום לכך שתהיה תחרות רק בין מעטים אוליגופול או דואופול .**

מונופול

מונו = יחיד ← יצרן או מוכר יחיד בשוק .
או של יצרן אין מתחרים למוצר. אומנם מונופול הוא פירמה יחידה בענף, אך בארץ מונופול מוגדר כפירמה ששולטת על לפחות 51% מהענף.
מונופול יכול להיווצר במקרים הבאים:

1 מונופול מסחרי

* פטנט - יצור פיתוח איזה פטנט או המצאה ייחודית .

קבלת תעודה ציבורית שנותנת רשות הפטנטים (במשרד המשפטים) המגנה על ההמצאה כמונופול כך ששום מתחרה לא יוכל לייצר את אותו המוצר, והוא ישלם בענף בכל תקופת ההגנה על הפטנט.
דוגמאות: דיסק און קי / עגבניות שרי / תוכנות אנטי וירוס / דוד שמש / טפטפות חכמות / כיפת ברזל וכ"ו

* סוד מסחרי - מידע עסקי חסוי הקשור לייצור המוצר.

על סוד מסחרי אין הגנה, תפקיד החברה לשמור מכל משמר על הסוד.
דוגמאות "חברת קוקה קולה" / דובק - סיגריות / טבע תרופות וכ"ו

* יתרון הגודל יצרן ו/או מוכר השולט על יותר מ 51% מהענף.

בדרך כלל הקמת תשתיות כמו: חברת חשמל

קשה ליצרנים מתחרים להתחיל בייצור ולהתחרות בחברת חשמל

דוגמאות נוספות : שטראוס עלית , מלט נשר .

2 מונופול ציבורי קיבל זיכיון ממשלתי

הממשלה נותנת זיכיון, זכות בלעדית לחברות לספק מוצרים שנראים לה חיוניים למשק .
החברות מתחייבות לספק את השירות בצורה סדירה ומסכימות לפיקוח ממשלתי על פעילותן.

דוגמאות: אספקה סדירה של חשמל – חברת חשמל

אספקה סדירה של מים - חברת מקורות

אספקה סדירה של תחבורה ציבורית – אגד, דן, קווים ומטרונית , רכבת ישראל .

יתרונות המונופול

- המונופולים נמצאים בפיקוח ממשלתי. והם מתחייבים לספק שירות חיוני לציבור באופן מסודר.

חסרונות המונופולים

- מנצלים את היותם יחידים במשק ולכן פוגעים באיכות השירות, מונעים תחרות חופשית, פועלים לייקר את המוצרים, מחירים שגבוהים מנקודת שיווי משקל.
- לפעמים בגלל שיש מונופול יש ניצול לא יעיל של תשתיות וגורמי ייצור. המפעלים לא מרגישים צורך להתייעל כי אין להם מתחרים. לפעמים במונופול ציבורי יש אבטלה סמויה.

-21-

("הסכם כובל")

התארגנות של מספר פירמות בענף לצורך קידום אינטרסים כלכליים, במטרה לצמצם את התחרות בניהן ולהגדיל את הרווח של כל אחת מהחברות.

קרטרל פוגע בתחרות החופשית, נחשב בלתי חוקי, אלא אם קיבל אישור מהממשלה.

הפירמות צולות "יד אחת" כנגד הצרכנים ולרצת המעקב הן את כללי המנהל.

ההתארגנות היא בכמה תחומים : א"ק נלזה התנהלות קרטל?

• מתאמים מחירים

הם מתחייבים אחד לשני לא להוריד מחירים ולא לעלות מחירים בלי שיהיה תיאום בניהם .

*** הסכמה על מכסות ייצור**

כל עסק מתחייב לא לייצר יותר ממה שהוסכם בניהם. כדי שלא יהיו עודפים, שיכולים לגרום לירידת לירידת מחירים.

*** הסכמה על חלוקת אזורי שיווק**

לכל פירמה מוקצה איזור מסוים, הפירמות מתחייבות לא לפעול באזור שיווק של פירמות אחרות באותו קרטל גיאוגרפי.
(אם רואים שבכל איזור יש בתחום מסוים ספק מסוים ואין כניסה של המתחרים, אפשר להבין שיש התארגנות קרטל)

החוק אוסר הקמת קרטלים ומטיל עונשים חמורים על- כך.

(יש חוק ההגבלים העסקיים שמטרתו להסדיר את הפיקוח על מונופולים וקרטלים בלתי חוקיים, במטרה להגן על הצרכנים).

תחרות בין מעטים

דואופול דו = שניים. מצב שוק בו פועלות שתי פירמות בלבד

החברות לא מתחרות בניהן אלא מתנהגות כקרטל. מחלקות בניהן את השוק שומרות על רמת מחירים פחות או יותר יציבה, מקימות מחסומים בפני כניסה של מתחרים חדשים.
דוגמאות : תנובה ושטראוס / סטימצקי וצומת ספרים / קשת ורשת וכ"ו.

אוליגופול שוק שבו פועלות מספר קטן של פירמות. (אוליגו = מעט)

במצב כזה קיימת תחרות בין מספר קטן של הפירמות, כך שלכל אחד מהן יש מידה רבה של השפעה על מחיר המוצר שהיא מייצרת. שינוי במחיר המוצר של פירמה אחת יכול להשפיע על מחיר השוק, לגרור את כל הפירמות האחרות להוריד מחירים.
כל פירמה משתדלת להשקיע בפרסומת ולהדגיש את המוצר שלה.
YES HOT וסלקום T.V.
חברות הסלולר – סלקום, פלאפון, אורנג', הוט וכו'.
בנקים / חברות ביטוח

-22-

5.4 ההתערבות הממשלתית בשוקי המוצרים :

במצבים בהם מתקיים כשל בשוק תחרותי, הממשלה מוצאת לנכון להתערב בשוק המוצרים, בד"כ מתוקף **הצדקה חברתית- ערכית**. קיומם של קרטלים ומונופולים סותר את כללי התחרות כך שהממשלה רואה עצמה מחויבת לפעול לטובת האזרחים, נגד קיומם של תופעות אלה.

סיבות להתערבות ממשלתית:

- הממשלה רוצה לשמור על יציבות מחירים
- הממשלה רוצה לדאוג לרווחת העובדים, שכר מינימום
- הממשלה רוצה לסייע לחקלאים
- הממשלה רוצה לדאוג לאנשים במצב חברתי כלכלי נמוך, לרכוש את מוצרי היסוד במחירים נמוכים

- הממשלה רוצה לדאוג לבריאות הציבור לאיכות הסביבה.
- הממשלה רוצה למנוע התארגנות כנגד הצרכנים ופגיעה בתחרות החופשית .
- הממשלה רוצה לספק מוצרים ציבוריים .

פיקוח על מונופולים – "חוק ההגבלים העסקיים":

"חוק ההגבלים העסקיים" חוק שחוקקה הממשלה אשר מגביל את פעילותם של מונופולים וקרטלים במשק, את מחיריהם, כמותם ואת איזורי השיווק שלהם. ובמיוחד מונע מהם להפקיע מחירים החוק בא להגן אל הצרכנים .

מטרת החוק: להגן על האינטרסים של הציבור הרחב (הצרכנים) בשוק.

כאמצעות החוק הממשלה מנסה להגביל את תיארוך יותר מ-51% מהענף, כלומר תייצר יותר ממחצית הכמות של המוצר בשוק, אבל במקרים מיוחדים הממונה יאפשר לפירמה להשתלט על הענף ולפגוע בתחרות, וזאת תוך פיקוח קפדני כדי שהצרכנים לא ייפגעו מההגבל העסקי.

מיזוג - מצב שבו פירמה רוכשת פירמה אחרת ומשלבת אותה בפעילותה תוך שהיא "מעלימה אותה" בתוכה
דוגמא: הממשלה מנעה רשת חברת מלונאות גדולה בהשתלטות על אזור אחד כמו ים-המלח או אילת.

קיום שווקים לא תחרותיים:

יש מוצרים שקיומו של שוק חופשי שלהם אינו יעיל, למשל מוצר ציבורי.
מוצר ציבורי – מוצר אשר ניתן לצריכה באופן משותף ולא ניתן למנוע מאיש ליהנות ממנו .
הצריכה של פרט אחד איננה מונעת את הצריכה של פרט אחר ואיננה גורעת מהכמות שצורך פרט אחר.

תפקידה של הממשלה לספק מוצרים ציבוריים ולממן את ייצורם באמצעות גביית מסים.
מוצרים שהממשלה מעמידה לרשות האזרחים מבלי שהאזרחים נדרשים לשלם באופן ישיר על השירותים, המימון בא מהכנסות הממשלה ממיסים .
קביעת רמת השירות הרצויה היא קביעה חברתית אשר מבטאת את האידיאולוגיה ואת סדר העדיפויות של הממשלה.

דוגמאות: המשטרה, בתי משפט, גנים ציבוריים, כבישם לדוגמא כביש חוצה קריות , תאורת רחוב, חוף ים , חיסון לילדים וכ"ו

התערבות הממשלה לתועלות הציבור: הגנת הסביבה, בריאות הציבור וקיימות:

יש מצבים שבהם הממשלה מתערבת, כדי לשמור על רווחת הציבור, כלומר כאשר יש השפעות חיצוניות אשר אינן באות לידי ביטוי במנגנון המחירים (היצע וביקוש). בשווקים אלו יש צורך שהממשלה תתערב ולא תשאיר את הייצור לשוק התחרותי, אלא תכוון להתחשבות בתועלות החברתיות והסביבתיות. פעולות ייצור וצריכה יוצרות לעיתים השפעות חיצוניות אשר אינן נלקחות בחשבון השוק התחרותי. במצבים אלו יש צורך שהקצאת המקורות תכוון להתחשבות **בתועלת החברתית והסביבתית.**

תפקיד הממשלה להתערב ולדרוש מהפירמה באמצעות חוקים או מסים לתקן או להפסיק את הנזק שנגרם לסביבה

מוצר עם השפעות חיצוניות בייצור

מוצר או שירות שהייצור שלו גורם לנזק או תועלת (הנאה) גם למי שאינו רוכש אותו.

נזק	תועלת
* מפעל שמוטל פסולת רעילה לים וגורם לזיהום	* יצירת גנים ציבוריים
* זיהום מארובות תחנות כוח	* הממשלה התערבה בשוק שקיות הניילון
* זיהום אוויר שנוצר ממכוניות (בניית חוצה קריות)	* כדי לשמור על רווחת התושבים ובריאות הציבור
* הממשלה אוסרת על מפעלים להשליך פסולת רעילה	* בתחום הקיימות הסביבתית כדי לצמצם את הנזק
יש מעקב אחרי הטמנת הפסולת הרעילה כדי שלא תפגע בסביבה	

השפעות חיצוניות בצריכה

מוצר שצריכתו על ידי אחד יכולה להביא לנזק או הנאה לפרט אחר .

נזק	תועלת
* עישון – גורם נזק לסביבה יש חוקים שאוסרים עישון במקומות ציבוריים , הממשלה ייקרה את מחיר הסיגריות	* חיסון נגד שפעת , משרד הבריאות מעודד בחורף לעשות חיסון כדי למנוע תחלואה גדולה עומס בבתי חולים , פגיעה בעבודה בגלל חיסורי מחלה
* רעש בגנים ציבוריים -חוק שאוסר אחרי 23:00 לשבת בגן ציבורי	* אוטובוס קווי לילה - מניעת תאונות של בני נוער

קיימות – מושג בעל חשיבה כלכלית- סביבתית, המזהה אפשרות שפירמות וצרכנים יפנימו את ההשפעה של תהליכי הייצור והצריכה על מצב כדור הארץ (שינויים אקלימיים, התחממות, החור באוזון, זיהום אוויר, זיהום הים והקרקע, כריתת יערות, הכחדת בע"ח ונזקים בריאותיים לאדם), וישקלו את ההשפעות בתהליכי הייצור והצריכה.

הממשלה בעזרת **המשרד להגנת הסביבה** מטפלת בהקטנת פליטות ופסולות מזיקות לסביבה ולבריאות האדם. בעזרת חקיקה, מיסוי וקנסות (שלילי) או בעזרת סובסידיות והורדת מסים (חיובי), הממשלה מטפלת בנושא הקיימות.

קנסות למפעלים מזהמים.

עידוד מיחזור - מיון פסולת והפרדת חומרים , שיאפשר שימוש חוזר או כשימו בחומר גלם ליצירת מוצרים אחרים .

מיחזור נייר / פלסטיק (ריהוט גן , גשרים) / זכוכית (מצע לכבישים)

מיון פסולת מוצקה ופסולת נוזלית

התערבות הממשלתית בקביעת מחירי מוצרים ע"י פיקוח מחירים , מיסוי וסובסידיות

מלבד חוק ההגבלים העסקיים יש לממשלה עוד דרכי התערבות

1 פיקוח על המחירים - קביעת מחיר רשמי למוצר

2 הטלת מיסים

3 מתן סובסידיות

קביעת מחיר רשמי למוצר

הממשלה קובעת מחיר מינימום או מחיר מקסימום למוצר או לגורם ייצור .

בעיקרון המדינה לא צריכה להתערב במחירים והמחיר נקבע על ידי הביקוש וההיצע מחיר שיווי משקל .

אבל במציאות הממשלה מתערבת בקביעת מחירים של מוצרים ושירותים מסוימים . בעיקר מוצרים חיוניים כמו : לחם , חלב , קמח , תוצרת חקלאית , שכר .

מחיר מקסימום

- מוצרי יסוד כמו: לחם לבן
- מחיר נמוך מנקודת שיווי משקל
- אסור למכור את המוצר מעל המחיר הזה .
- מטרה : הממשלה רוצה לסייע למשפחות בעלות יכולת כלכלית נמוכה לרכוש את מוצרי היסוד במחיר נמוך (שיקולים נורמטיבים)
- במחיר נמוך משיווי משקל יש פער בין הביקוש להיצע ויכול להיווצר מחסור
- איך הממשלה שומרת על מחירי מקסימום?
- **קיצוב ופיקוח** חלוקת כמות מוצעת על פי קריטריונים שנקבעו במטרה לשמור על מחיר נמוך משיווי משקל (היה בשנות ה 50 תקופת הצנע כל משפחה קיבלה תלושים ללחם וחלב) בתקופת הקיצוב נוצר שוק שחור מסחר שהתנהל בניגוד לחוק , בגלל שנוצר קצת מחסור אנשים היו שרצו כמות גדולה יותר מהכמות שהממשלה הקציבה קנו מספסרים במחיר גבוה יותר .
- **סובסידיה** עזרה ליצרנים כדי שהם לא יפסידו ממחיר שנמוך משיווי משקל . תמיכה כספית שניתנת על ידי הממשלה ליצרנים בהשתתפות בחלק מעלויות היצור , במטרה להוזיל את מחיר המוצר בשוק ולהקל על בעלי הכנסות נמוכות לרכוש אותו . דוגמאות : סבסוד מוצרי חלב , סבסוד מים לחקלאות , סבסוד מכוניות מונעות בגז כדי לשמור על איכות הסביבה .
- יתרון סובסידיה** : הוזלה של מוצרים חיוניים
- חסרון : עלות גבוהה למדינה מתוך תקציב המדינה , הסובסידיה ניתנת לכולם כך שגם העשירים נהנים ממנה וכך הפער החברתי לא מצטמצם .

מחיר מינימום

- מחיר מינימום מקובל בענף החקלאות או בקביעת שכר עבודה .
- מחיר גבוה מנקודת שיווי משקל אסור למכור את המוצר במחיר נמוך מזה . המחיר הנמוך ביותר שבו מאפשרת הממשלה לבצע עסקאות בשוק
- **מטרות :** - הממשלה רוצה להגן על שכר העובדים - קביעת שכר מינימום במשק הממשלה רוצה להבטיח שכר הוגן לעבוד כדי שיוכל להתפרנס בכבוד .
- הממשלה רוצה להגן על החקלאים מהסיבות הבאות:
- בתחום זה קשה לחשב מראש מה יהיו עלויות הייצור המדויקות.

- החקלאי נתון לחסדי הטבע – בצורת מול שנה ברוכת גשמים.
- תחום שבו הממשלה מעדיפה ייצור של מדינת ישראל על פני יבוא.
- מסורת – שמירת מסורת של עבודת האדמה בארץ ישראל.
- **לממשלה 3 פתרונות לשמירה על מחיר מינימום :**
 - **רכישת עודפים :** הממשלה רוכשת את הכמות העודפת ומשמידה אותה כדי שלא תגיע לשוק וכך יישמר מחיר גבוה. או שהממשלה במקום להשמיד נותנת את העודפים כתרומה לגופים התנדבותיים
 - **קביעת מכסות ייצור :** הממשלה מגבילה את שטחי העיבוד ובהתאם את כמות המוצרים כדי למנוע עודפים וכך נשמר המחיר .
 - **חקיקה** הממשלה מחוקקת חוקים כמו חוק **שכר מינימום** .
 - **סובסידיה** - הממשלה נותנת ליצרן חלק ממחיר המוצר כדי שהיצרן יוכל למכור את המוצר במחיר נמוך יותר ולקבל בסוף את המחיר הגבוה .

התערבות נוספת של הממשלה

הטלת מיסים הממשלה יכול להתערב בקביעת מחירים באמצעות הטלת מיסים שמייקרים את מחירי המוצרים

מע"מ - מס ערך מוסף על כל מוצר או שירות 17%

בלו - מס על סיגריות משקאות משכרים ודלק

מכס מס שמוטל על סחורה מיובאת

הטלת המסים מייקרת את מחירי המוצרים .

ההבדל בין מס לסובסידיה

<u>מס</u>	<u>סובסידיה</u>
מייקר את מחיר המוצר	מוזילה את מחיר המוצר
מגדיל את הכנסות המדינה	מגדילה את הוצאות הממשלה
מטרה הגדלת הכנסות	מטרה עזרה כלכלית חברתית

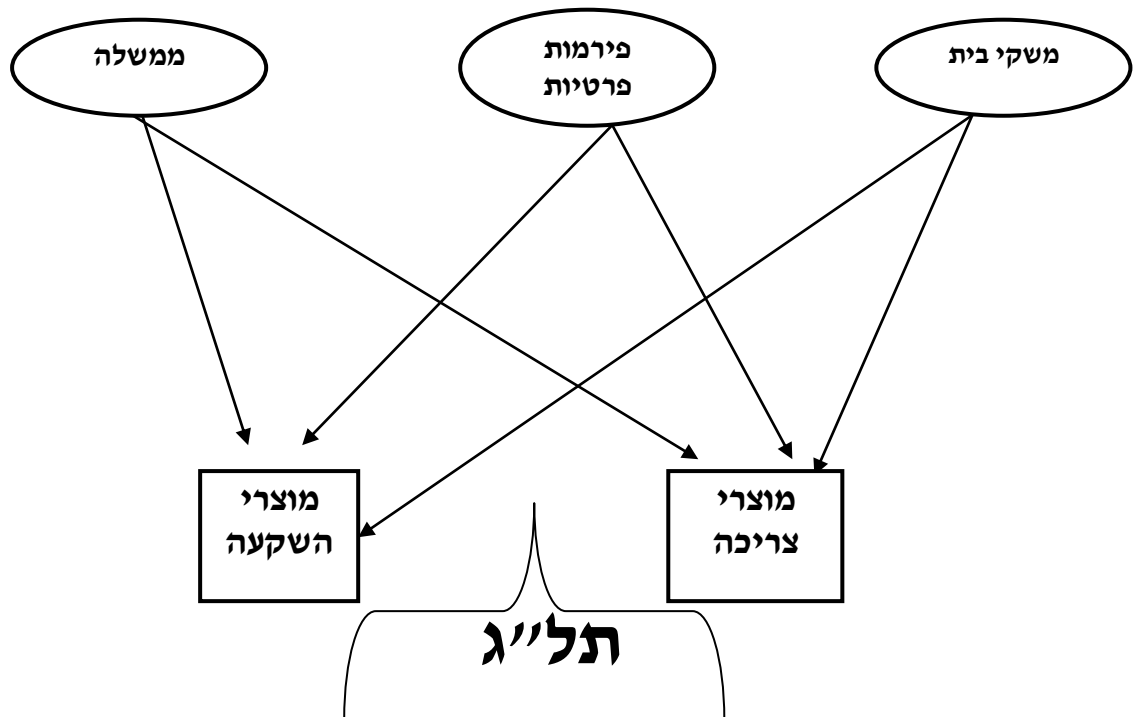
פרק 6: התוצר הלאומי – מדידת התפוקה של המשק

במשק פועלות עשרות אלפי פירמות, ונוסף על כך פועלים שירותים שונים : משרדי ממשלה, רשויות מקומיות ועוד. כיצד ניתן לחברם יחד ולמדוד את תפוקתם באופן שווה?! הרי עבודה של מפעל רהיטים אינו דומה כהוא זה לעבודה של בית קפה או של מפעל היי-טק!!!

כדי לעשות זאת יש לחבר את ערך התפוקות על-פי ערכן הכספי!!!!!!

תוצר לאומי גולמי (תל"ג)

כל הסחורות והשירותים שנוצרו במשק הלאומי במשך שנה. מדידה בערכים כספיים. התוצר הלאומי מורכב מסוגים שונים של מוצרים ושירותים שמייצרים משקי בית, הפירמות הפרטיות והממשלה. חלק ממנו מורכב ממוצרי צריכה וחלק ממנו מורכב ממוצרי השקעה :

הכנסה לאומית - סך כל ההכנסות של היחידות הכלכליות בארץ והיחידות הישראליות הפועלות בחו"ל במשך שנה. ההכנסות נובעות ממעורבותן של היחידות הכלכליות בתהליך הייצור או מבעלותן על נכסים הדרושים לייצור.

חיבור כל התפוקות המיוצגות במונחים כספיים של כל העובדים במשק. נתוני השכר של העובדים או הרווח של הפירמות במשק מספקים את הנתונים לחישוב **ההכנסה הלאומית** של כל התושבים במשק.

מי הם הגופים הממשלתיים המספקים את הנתונים על ערך התפוקות של היחידות הכלכליות ?

במדינת ישראל קיימים שני גופים ממשלתיים המספקים את הנתונים על ערך התפוקות של היחידות המדווחות על פעילותן הכלכלית :

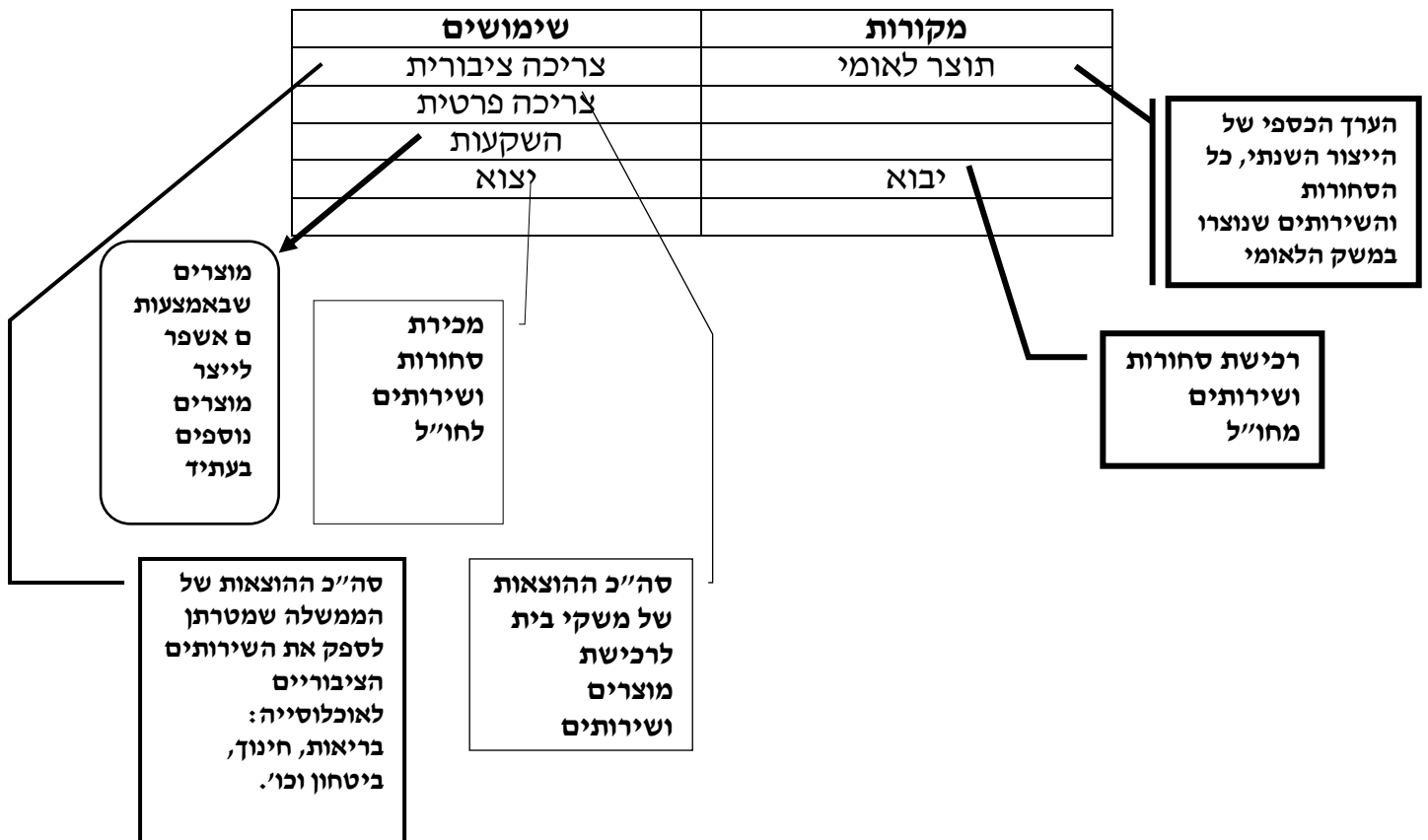
- **אגף מס הכנסה ומיסוי מקרקעין**: פועל במסגרת משרד האוצר. כל אזרח חייב לדווח על הכנסותיו ועל רווחיו ולשלם מס על פי חוק. נתוני אגף מס הכנסה מספקים מידע על היקף ההכנסה הלאומית.
- **הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס)**: גוף מרכזי של הממשלה שתפקידו לאסוף, לעבד ולפרסם מידע סטטיסטי על האוכלוסייה, הכלכלה והחברה בארץ. הלמ"ס פועלת מכוח "פקודת הסטטיסטיקה" (חוק), שמחייבת את האזרחים לתת את הנתונים על מצבם הכלכלי כאשר הם מתבקשים לתת אותם לסוקרים מטעם הלשכה.

סיכום: נתוני התוצר הלאומי מסכמים את רמת הפעילות הכלכלית במשק. כשסך כל התוצר עולה, יש להניח שיש יותר תעסוקה לאנשים ויש סיכוי רב יותר שההכנסות יעלו. יותר אנשים עובדים ומשתכרים וההכנסה הלאומית גדלה. מכאן יש קשר ברור בין הגידול בתוצר הלאומי לבין רמת התעסוקה וההכנסה במשק.

דו"ח מקורות ושימושים

דו"ח מקורות ושימושים מספק נתונים על מצב המשק. הדו"ח הוא סיכום חשבונאי על כל המקורות שעמדו לרשות המשק בשנה מול כל השימושים שהמשק עשה בהם במשך אותה שנה.

דו"ח מקורות ושימושים לשנת...

לסיכום: חשיבות הצגת דו"ח המקורות והשימושים היא בהצגת תמונה כוללת של המקורות של המשק מול השימושים. מקבלים תמונה כוללת על מצב המשק.

הדוח מנתח את מצב הכלכלה במשק לצורך הכוונת מדיניות הממשלה. אפשר לראות מה חלקה של ההשקעה ומה חלקה של הצריכה הכוללת במשק ואת עודף היבוא. מנתונים אלו אפשר לחזות את הצפוי למשק בעתיד וכך לתכנן תכניות כלכליות.

פרק 7 - אמצעי תשלום והשינויים בכמות הכסף

כסף - שטרות ומטבעות המשמשים אמצעי חליפין מקובל במדינה, הם מהווים הליך חוקי שאותו מקבלים אנשים כתשלום, בעבור סחורות ושירותים.

הכסף הוא הגורם המניע את גלגלי המסחר.

אמצעי תשלום - סך כל המזומנים שנמצאים בידי הציבור בתוספת כל חשבונות עובר ושב בבנק.

תפקידי הכסף

- אמצעי תשלום** אפשר לרכוש איתו מוצרים ושירותים יתרון חוסך את הסחר חליפין המסורבל (מוצר תמורת מוצר).
- יחידת מידה לקביעת מחירים**, מכנה משותף והשוואה בין מוצרים. אפשר לקבוע את מחיר המוצר במחירי כסף ולהשוות עם ערך מוצרים אחרים.
- אמצעי לצבירת הון**, חסכון לעתיד צבירת כסף שתאפשר לאדם בעתיד לרכוש מוצרים כלכליים. יתרון ניתן לשמור על כסף בניגוד לסחורות אם רוצים לשמור אותן הן מתכלות ויש בהן שינויים טכנולוגיים.

*****אין להדפיס כסף אם אין לו כיסוי*****

התפתחות הכסף

בעבר שימשו מוצרים שונים אמצעי חליפין מקובל – מלח, עופרת, כסף וזהב. ככל שאמצעי החליפין היה נדיר יותר, כך עלה ערכה של יחידה קטנה ממנו, במיוחד בזהב:

שיטות לכיסוי המטבע

***** בסיס הזהב *****

שיטת הכיסוי המלא, לכל שטרות הכסף שהונפקו במדינה יש כיסוי מלא בזהב. היחס בין כמות הזהב לכמות שטרות הכסף נשאר קבוע. לזהב היה ערך גבוה ואנשים ראו בזהב ערבון טוב לשמירה על כוח הקניה של הכסף, זה יצר בעיות כיון שמדינות שלא היה להן זהב לא יכלו להנפיק כסף, לכן החליטו מדינות שונות לבטל את שיטת בסיס הזהב.

היום בכל המדינות ערך הכסף אינו תלוי בכמות הזהב שיש במשק אלא, בסיס הכסף הוא כמות המזומן שמנפיק הבנק המרכזי.

***** בסיס הכסף או שיטת המטבע המנוהל על - ידי המדינה *****

בסיס הכסף במדינה הוא כמות המזומנים שהבנק המרכזי הנפיק, ערך הכסף לא תלוי בכמות הזהב אלא בכוח הקנייה שלו. רק לחלק מהשטרות יש כיסוי בזהב ואילו לחלק האחר יש כיסוי מנייר. (כמות המזומן שמנפיק הבנק המרכזי בנק ישראל, משקף את כוחה המשקי של המדינה כמות הכסף מותאמת לנכסים של הבנק המרכזי שהם מטבע חוץ והתחייבויות הממשלה.)

***** כסף מקומי הוא אמצעי חליפין ולא גורם ייצור. *****

אי אפשר לייצר מוצרים באמצעות שטרות נייר. הדפסת כסף על-ידי הבנק המרכזי שהוא בנק ישראל, לא יכולה להביא לעושר ולפתור בעיות כלכליות במשק.

***** לעומת זאת כסף זר, משמש כגורם ייצור *****

אפשר לקנות בכסף מוצרים כלכליים ולייבא אותם לארץ כמו: דלק, מכונות, חומרי גלם וכ"ו באמצעות חומרי גלם ומוצרים אלה אפשר לייצר מוצרים חדשים, לכן ככל שלמשק יש יותר מטבע חוץ מצבו טוב יותר.

פעולות המערכת הבנקאית

בנקים מסחריים: לאומי, דיסקונט, פועלים, יהב, אוצר החייל, ערביי ישראל, בנק דיסקונט וכו'

הבנק המסחרי הוא פירמה עסקית שמטרתה רווח.

הבנק מתווך בין אנשים שמפקידים כסף לבין אנשים שזקוקים לכסף.

הבנקים מגלגלים את כספי הלקוחות. בעת ההפקדה הבנק מקבל מהלקוח מזומנים מרגע זה יש לו התחייבות כלפי המפקיד. הבנק ישמור חלק מהכסף בבנק וחלק מהכסף ישמש את הבנק למתן הלוואות כדי להשיג כמובן רווחים.

הבנק המסחרי לא מייצר כסף, אסור לו, אבל הוא יכול ליצור אמצעי תשלום ולהגדיל את

כמות הכסף בידי הציבור. איך הבנק מגדיל את כמות הכסף שבידי הציבור?

1. באמצעות מתן אשראי מאפשר להיות במינוס לפי מסגרת האשראי שניתנת ללקוחות ובהתאם ליחס הרזרבה שקבע להם הבנק המרכזי. אנשים יכולים למשוך כסף יותר ממה שיש להם בחשבון הבנק.

2. דרך נוספת שיש לבנקים להגדיל את כמות הכסף היא ע"י הלוואות.

רווחי הבנקים המסחריים:

מתן הלוואות, ריביות, ניהול חשבונות פיקדונות ניהול חסכונות, פער בין ריבית (חסכון והלוואה) הבנק משלם ריבית נמוכה עבור פיקדונות וחסכונות וגובה ריבית גבוהה עבור הלוואות. הפער בין הריביות הוא הרווח של הבנק.

ריבית מחיר השימוש בכסף

הבנק גובה עמלות עבור פעולות פיננסיות שהוא מבצע עבור הלקוחות. כמו : עמלה על משיכת מזומנים, על תשלומים, על רכישת מטבע זר וכ"ו

אנשים אינם מעוניינים להחזיק בביתם כסף רב מחשש מגניבות או אובדן אנשים מעוניינים להפקיד את הכסף בחשבונות בבנק ..

חשבונות עו"ש = חשבונות עובר ושב חשבון שקים ומזומנים, משמש לביצוע תשלומים ותקבולים. בחשבון עו"ש ניתן להפקיד ולמשוך כספים בכל עת. חשבון עו"ש מאפשר שימוש בשיקים בכרטיסי אשראי בהוראות קבע. מחשבון עו"ש המפקיד יכול למשוך את כספו בכל עת.

הבנקים לא יכולים להלוות את כל כספי המפקידים הבנקים מלווים רק חלק וחלק שומרים רזרבה המזומנים + פיקדונות עו"ש = אמצעי תשלום

כמות הכסף = למזומנים בידי הציבור + פיקדונות עו"ש של הציבור בבנקים

 בנק ישראל = בנק מרכזי

מוסד ששייך למדינה ומטרתו לנהל את המדיניות המוניטרית כדי להשפיע על הפעילות הכלכלית במשק

מטרות בנק ישראל הן : * שמירה על יציבות מחירים .

* תמיכה ביציבות ובפעילות סדירה של המערכת הבנקאית .

* תמיכה בהשגת יעדי הממשלה בעיקר בתחומי צמיחה , תעסוקה

וצמצום פערים חברתיים .

תפקיד הבנק המרכזי (בנק ישראל) עפ"י חוק לפעול לטובת המשק כולו..

בראש הבנק עומדת נגידה אשר התמנתה ע"י נשיא המדינה ומשמשת כמנהלת הבנק וכיועצת הכלכלית של הממשלה. המינוי ל 5 שנים , נגידת בנק ישראל הנוכחית היא קרנית פלוג

תחומי פעולתו של בנק ישראל:

 הנפקת השטרות והמטבעות של המדינה

 פיקוח על הבנקים המסחריים .

מפקח על פעילותם ויציבותם של הבנקים המסחריים תוך שמירה על כספי המפקידים .

בנק ישראל קובע יחס רזרבה / שיעור הנזילות לבנקים. כלומר מהי כמות הכסף שהבנק המסחרי חייב

לשמור כרזרבה בבנק כבטחון ולא להלוות או לתת ללקוחות הבנק.

יחס רזרבה = היחס שבין כמות המזומן שבידי הבנק המסחרי לבין סכום הפיקדונות של המפקידים

קובע את שער הריבית במשק.

 בנק לממשלה

בנק ישראל הוא הבנק המרכזי היחידי של הממשלה, הוא מנהל את חשבונות משרדי הממשלה.

שומר על יתרת מטבע החוץ של המדינה וניהולן

ייעוץ לממשלה בעניינים כלכליים – הבנק מסייע לממשלה בגיבוש תהליכים כלכליים בבניית תקציב

מייצג את המדינה במוסדות בינלאומיים בוועדות כלכליות עולמיות.

- **בנק ישראל מוכר או קונה אגרות חוב של הממשלה.** בנק ישראל מנפיק ומוכר אגרות חוב לציבור

מלווה לזמן קצר הציבור משלם תמורתן מזומנים ובכך מלווה כסף לבנק לממשלה לממן את פעילות הממשלה, בבוא העת הבנק יעביר לציבור את הכסף והריבית (במקום להדפיס כסף לוקחים מהציבור הלוואה).

☀ **הסדרת מערכות התשלומים והסליקה במשק בין הבנקים וחברות אשראי**
באמצעות מערכת ממוחשבת שנקראת מערכת זה"ב זיכויים והעברות כספים בזמן.

☀ **ניהול מדיניות מוניטארית = כספית במשק**
מקור המילה מוניטארי הוא MONEY – כסף. שמירה על כמות וערך הכסף.
מדיניות כספית של הממשלה שמבצע בנק ישראל כדי לשמור על יציבות מחירים במשק ולהשפיע על הפעילות הכלכלית

פעילות זו נעשית על ידי צמצום והרחבת כמות הכסף במשק איך?
לבנק ישראל יש כלים לנהל את המוניטארית לשלוט על כמות המזומנים שבידי הציבור:

• **שינוי יחס הרזרבה**
היחס שבין כמות המזומן שבידי הבנק המסחרי לבין סכום הפיקדונות של המפקידים. סכום שעל הבנק להשאיר כרזרבה, למקרה שהמפקיד יבקש את כספו בחזרה.

*** כאשר יחס הרזרבה גדל
כלומר הבנקים צריכים לשמור יותר רזרבות בבנק ופחות להלוות כספים, להקטין את כמות הכסף במשק.
מאז fe אינפלציה והגדלת הביקושים המשק, הבנק יגדיל את יחס הרזרבה, כדי לרסן את הצ'יבור.

*** כאשר יחס הרזרבה קטן
כלומר הבנקים יכולים להלוות יותר כספים לציבור ובכך להגדיל את כמות הכסף במשק.
בנק ישראל בתקופה fe מיתון, האטה כלכלית ואטלטה, יקטין את יחס הרזרבה כדי לאפשר לבנקים לתת יותר הלוואות לצ'יבור ולהגדיל את הביקושים המשק כדי לייצר את המשק.

* **קביעת שער הריבית במשק**
בנק ישראל קובע את רמת הריבית במשק. ריבית קובעת את מחיר הכסף.
קביעת שער הריבית מאפשרת לבנק ישראל להרחיב או לצמצם את השימוש בכסף.

*** ריבית ברמה נמוכה תגרום לדרישה גבוהה יותר לכסף.

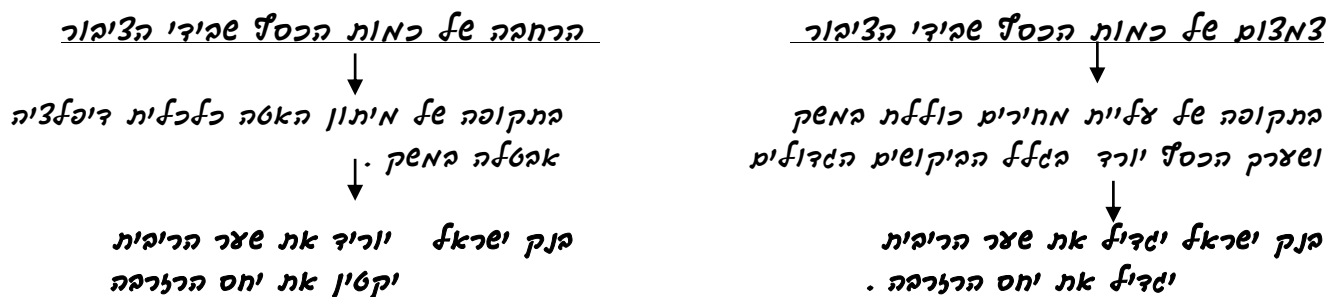
בנק ישראל יוריד את שער הריבית במקרים הבאים:

- במקרים בהם יש מצב של האטה כלכלית במשק, מיתון כלכלי, שפל, קיפאון בצריכה, דיפלציה.
- הבנק יפעל להורדת הריבית כדי לעודד אנשים לקחת הלוואות בריבית נמוכה זולה ולהגדיל את הביקוש.
- לעודד פעילות כלכלית במשק.
- לעודד השקעות בנדל"ן בנכסים.

*** ולהיפך, הריבית ברמה גבוהה תגרום לירידה בדרישה לכסף.

אם יש מצב של חשש מעלית מחירים וירידת ערך הכסף – אינפלציה כי הציבור מגדיל את הביקושים, אז בנק ישראל יעלה את שער הריבית כדי להרגיע לרסן את הציבור.

אפשרות נוספת כשהריבית גבוהה מעודדים אנשים לחסוך יותר כסף בבנק, ריבית על חסכונות היא רווח של החוסך

*** קניה ומכירה של אגרות חוב ממשלתיות

בנק ישראל מוכר אגרות חוב ממשלתיות לציבור ובכך משפיע על כמות הכסף.

מי שרוכש את אגרות החוב מעביר את הכסף תמורתם לממשלה, הבנק בכך מקטין את הכסף

בידי הציבור הכסף יועבר לממשלה. מעין הלוואה שהציבור נותן לצורך מימון פעולות הממשלה

בנק ישראל שואף שהמשק יקבל תמיד את כמות הכסף הנכונה.

בנק ישראל צריך להתאים את ההיצע של הכסף לביקוש שלו, כדי לגרום ליציבות מחירים במשק.

המשך פרק 7

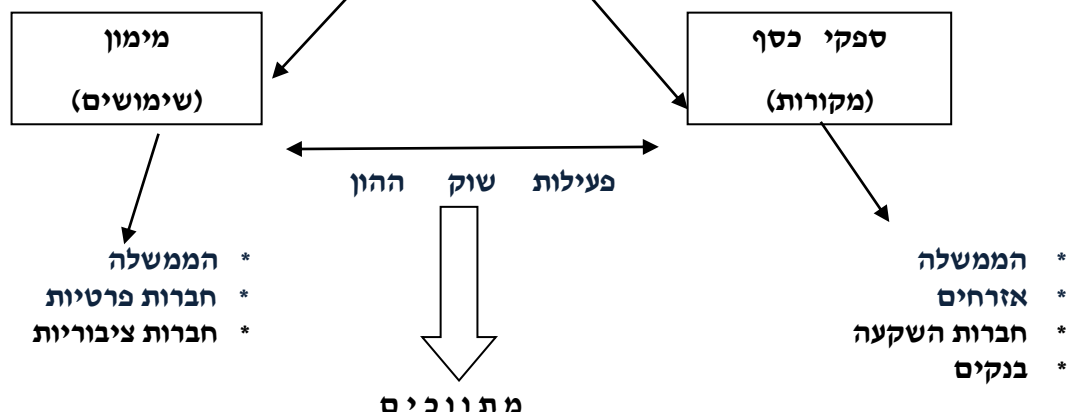
שוק ההון

מטרה: גיוס הון

שוק של מוכרים וקונים מוצרים פיננסיים

מקום מפגש

בין חוסכים משקיעים לבין לווים

בנקים מסחריים
קרנות נאמנות
מנהלי תיקי
קופות גמל ופנסיה
חברות ביטוח

שוק לניירות ערך מתחלק לשוק מניות ולשוק של אגרות חוב (אג"ח) תפקידו לאפשר לחברות ולממשלה לגייס הון מהציבור. בשוק ההון מערכת מורכבת של בנקים, ברוקרים ומוסדות פיננסיים אחרים הקשורים בניהם באמצעות מערכות תקשורת ממוחשבות.
נייר ערך: שם כללי למסמך המקנה למחזיק בו זכויות המשתנות לפי סוג נייר הערך.

בורסה לניירות ערך: שוק שבו נסחרות מניות של חברות וניירות ערך אחרים. (זירת מסחר משוכללת) בבורסה מניות "מחליפות ידיים" בין קונים מרצון ומוכרים מרצון. הקונים והמוכרים ניירות ערך מניות במטרה למכור ברווח בבוא הזמן. לשם ביצוע העסקאות נעזרים הקונים והמוכרים במתווכים.

מטרות הבורסה לניירות ערך:

- * לאפשר לחברות, רשויות מקומיות וממשלה לגייס כספים מהציבור לפיתוח וצמיחה בהיקפים גדולים
- * לאפשר לציבור להשקיע במניות ובניירות ערך אחרים ולסחור בהם.
- * לאפשר לממשלה להפריט חברות ממשלתיות.
- * למשוך משקיעים מחוץ לארץ.
- * להגביר את השקיפות של המגזר העסקי.

ניירות ערך עיקריים שנסחרים בבורסה הם: מניות ואג"ח
בורסה לניירות ערך היא שוק שנסחרות בו מניות של חברות ואגרות חוב.

מניה סוג של נייר ערך המקנה למחזיק בו מעמד של שותף בחברה. לבעל המניה יש בעלות באחוז מסוים בחברה המחזיק במניה הופך להיות שותף בחברה. המניות הן וירטואליות.
מה מקנה בעלות על המניה?

- זכות להשתתף ולהצביע באסיפה הכללית של החברה באסיפה מתקבלות החלטות חשובות.
- זכות לקבל מידע על החברה.
- זכות לקבל דיבידנד, כלומר רווח בעת חלוקת הרווחים בין בעלי החברה והמניות.
- זכות לקבל נכסים של החברה במידה ומפרקים את החברה.
- כל הזכויות של בעל המניה הם באופן יחסי לחלקו בחברה.
- מי שמחזיק מעל 50% מהמניות נקרא "בעל שליטה".

רכישת המניות יכולה לעזור למשקיע להגדיל את הונו כאשר חברה מדווחת על הצלחת עסקיה, ניתן לצפות, שמשקיעים רבים ירצו לקנות ממניותיה ואז זה יגרום לעליית מחיר המניה וזה הזמן שבעל המניה צריך למכור אותה ברווח. משקיעים מעוניינים לקנות מניות מאחר והם מקווים ליהנות מעליית שווי המניה בעתיד כדי למכור אותה ברווח.

כיום רוב הציבור משקיע במניות בצורה עקיפה דרך גופים מוסדיים כמו: קופות גמל, חברות ביטוח, קרנות פנסיה וכו' חלק קטן מהציבור משקיע במניות בצורה ישירה ואחרים משקיעים במניות דרך קרנות נאמנות. בהשקעות במניות גלומים סיכוי וסיכון.

אגרות חוב - אג"ח

אגרות חוב ממשלתיות – אגרות חוב המונפקות על ידי הממשלה.
אגרות חוב מוניציפליות – אגרות חוב המונפקות על ידי הרשות המקומית.
אגרות חוב קונצרניות – אגרות חוב המונפקות על ידי חברות פרטיות.

היא מסמך המתעד הלוואה, בו מנפיק המסמך מצהיר כיצד הוא מתכנן לשלם בעתיד למי שהלווה לו כסף. באג"ח בין השאר נקובים (כתובים) שיעור הריבית שיקבל המלווה והזמן שבו מחזיק האג"ח אמור לקבל את הריבית ואת הערך הנקוב באיגרת.

רמת הסיכון של אג"ח נקבעת על-פי חוסנה הפיננסי של החברה המנפיקה. חברות אשר מעוניינות

לגייס הון באמצעות הנפקת אג"ח בבורסה לניירות ערך צריכות לעמוד בקריטריונים שקובעת הנהלת הבורסה.

הנפקה גיוס כסף בבורסה לפירמה באמצעות מכירת מניות או ניירות ערך אחרים

מדוע חברות מנפיקות מניות בבורסה?

חברות שמנפיקות מניות בבורסה הן חברות בורסאיות, שזקוקות לכסף מהבורסה. הסיבות שהחברות מנפיקות מניות

- * זקוקות לכסף כדי לגדול לצמוח להתרחב לשווקים נוספים.
- * פיתוח מוצר חדש.
- * רכישת ציוד חדש.
- * גיוס עובדים נוספים.

חברות אלו משתמשות גם בהלוואות מהבנקים בכספי מענקים באמצעים עצמיים אחרים. אבל כדי להתרחב באופן ניכר ולגייס סכום כסף גדול יותר הן מגיעות לבורסה.

מאות חברות ישראליות הנפיקו מניות לציבור והן נסחרות בבורסה בתל אביב. אגרות חוב ממשלתית מנפיקה המדינה במטרה לגייס כספים מהציבור הרחב, כדי לממן חלק מתקציב המדינה. חברה שנסחרת בבורסה חייבת להיות חברה בע"מ (בעירבון מוגבל) **חברה בערבון מוגבל – בע"מ**. ישות משפטית נפרדת. בעל המניות בחברה ערב להתחייבויות החברה בגובה המניות שברשותו, כלומר קיימת הפרדה בין הנכסים וההתחייבויות הפרטיים שבבעלותו לבין הנכסים וההתחייבויות של החברה. לכן במקרה של פשיטת רגל בעל המניה בחברה עלול להפסיד רק את ערך מניותיו ולא את רכושו הפרטי.

כל חברה שמגייסת כספים בבורסה הופכת מחברה פרטית לחברה ציבורית בורסאית.

בעלי המניות אינם מעורבים כמובן בניהול שוטף של החברה בבורסה. את החברה מנהלת ההנהלה שכופפה למועצת מנהלים. את מועצת המנהלים בוחרים באסיפה כללית שבה לכל אחד מבעלי המניות יש זכות להצביע ולהשתתף.

יש שני סוגי משקיעים:

- * **משקיעים פרטיים** – רוכשים את המניות עבור עצמם.
- * **משקיעים מוסדיים** – גופים כלכליים גדולים כמו קופות גמל, קרנות פנסיה חברות ביטוח המשקיעים המוסדיים מרכזים סכומי כסף גדולים מאד של החוסכים או המבוטחים.

איך נעשה המסחר בבורסה?

משקיעים קונים ומוכרים מניות בבורסה באמצעות חברי הבורסה ברוקרים, הבנקים ובתי השקעות. המסחר בבורסה לניירות ערך בתל אביב מתנהל באמצעות שיטת מסחר בשם "רצף" לב המערכת הוא מחשב המסחר בבורסה. דרך רשת תקשורת ניתן להעביר פקודות של קניה ומכירה.

הגורמים המשפיעים על הביקוש וההיצע על של המניות:

- * **ביצועי החברה** – הביקוש למניות של חברות מרוויחות ומצליחות יגדל. הביקוש למניות של חברות מפסידות יקטן.
- * **תקופה של גאות ושפל** – בתקופות של צמיחה כלכלית יש ציפייה להגדלת רווחים רבים מהאנשים מעוניינים לקנות מניות, בתקווה להיות שותפים להצלחה הכלכלית.
- * **תקופה של האטה כלכלית** – בתקופה של מיתון יש צפייה שרווחי החברות יקטנו הן מוכרות יותר מניות ובכך הם מגדילים את היצע המניות וגורמים לכך שהביקוש ירד יותר ומחיר המניה ירד.
- * **השפעות גלובליות** מסחר במניות מושפע מהתפתחות מדינית וכלכלית שקשורה למדינות אחרות.

בבורסה נפגשות פקודות קנייה של משקיעים ופקודות מכירה של משקיעים אחרים. בעקבות המפגש מניות וכסף עוברים מיד ליד. המחיר נקבע על-פי נקודת שיווי משקל, שהיא נקודת המפגש בין הביקוש למניות לבין ההיצע ברגע ביצוע העסקה.

הדילמה העומדת בפני משקיעים אינה פשוטה כי בהשקעה במניות גלומים גם סיכוי וגם סיכון.

מדדים

מדד ת"א 25 - משקף את רמת המחירים הממוצעת של 25 המניות הגדולות ביותר.

מדד ת"א 100 - משקף את ביצועי 100 המניות הגדולות.

מדד תל-טק - מניות של חברות היי-טק.

הרשות לניירות ערך - הגנה על המשקיעים

כדי להגן על ציבור המשקיעים בניירות ערך, הקימה המדינה מנגנון פיקוח, שנקרא הרשות לניירות ערך מטרתה לפקח על שוק ההון.

הפיקוח נעשה בכמה תחומים:

* דרישה לגילוי מלא של המידע החשוב למשקיעים, שקיפות המידע.

* מלחמה במריצי שער המניות ובמניפולטורים אחרים.

* אכיפת איסור על שימוש במידע פנים על - ידי מקורבים.

* פיקוח על יועצי השקעות ועל קרנות נאמנות.

הרשות אחראית על אכיפת החוק ויש לה סמכות להעמיד לדין אנשים או חברות העוברים על החוק.

החוק קובע שחברה בורסאית חייבת לפרסם:

* דו"חות כספיים רבעוניים ושנתיים.

* דו"חות מיידים על אירועים מהותיים בחברה שעשויים להשפיע על מחיר המניה למשל מציאת גז מינרי מנכ"ל חדש, סגירת עסקה עם חברה מחו"ל ביטול עסקה, זכייה במכרז חשוב וכו'.

פרק 8 - תעסוקה, אבטלה ורמת המחירים במשק

כוח עבודה - קבוצת אנשים העובדים או מסוגלים לעבוד ורוצים לעבוד. (לא כולל אנשים הכשרים לעבודה ולא מעוניינים לעבוד, סטודנטים, נשים או גברים שבחרו לא לעבוד)

תעסוקה ואבטלה

במצב של אבטלה חלק מגורמי הייצור הפיסיים או/ו האנושיים אינם מועסקים.

דוגמאות: חלק מהעובדים אינם מוצאים חברות שרוצות להעסיק אותם.

בעלי משאיות אינם מצליחים למצוא חברות שרוצות להשתמש במשאיות להובלה, אבטלה

של גורם ייצור – משאיות. כנ"ל מנופים וכו'

בדרך כלל מדובר באבטלת עובדים, למרות שהמושג אבטלה, מתייחס לכל גורמי הייצור הפיסיים והאנושיים.

מדד מקובל לאבטלת העובדים הוא אחוז הלא מועסקים מכלל כוח העבודה במשק.

בישראל מודדים את שיעור האבטלה על פי מספר הרשומים בלשכת העבודה בפרק זמן נתון שלא נמצאה להם עבודה. בדרך כלל על פי מספר הרשומים בלשכות העבודה (הנתונים לא תמיד מדויקים).

שיעור האבטלה מחושב על פי היחס בין מספר המובטלים למספר של סך כל העובדים.

אבטלה שונה ממדינה למדינה, במשק מפותח מקובל לראות שיעורי אבטלה של עד 5% כאבטלה נורמאלית מעל 10% נחשבים שיעורי אבטלה גבוהים.

המחיר הכלכלי של האבטלה (חסרונות האבטלה):

- * אבטלה גבוהה מסכנת את היציבות הפוליטית בגלל הפערים בין השכבות באוכלוסיה.
- * מצוקה כלכלית יכולה לעורר רגשות כעס ותסכול נגד השכבות העשירות והמבוססות.
- רגשות אלו יכולים להתבטא בהגברת הפשע האלימות ורגשות ייאוש ניכור והגברת בעיות בריאותיות.
- * כשיש אבטלה גדולה חלק מגורמי הייצור לא מנוצלים, המשק מפסיד תפוקות וכך גם נפגעת הצמיחה הכלכלית ואף יכולה להיווצר נסיגה כלכלית.
- * אבטלה גדולה יכולה להוריד את התוצר הלאומי וכן התוצר לנפש, ירידה ברמת החיים.
- * הגדלת הפערים הכלכליים חברתיים באוכלוסיה.

סוגי אבטלה

א אבטלה חיכוכה

אבטלה הנובעת לא במחסור במקומות עבודה אלא בגורמים שמפריעים לזרימת היצע של כוח העבודה למילוי התפקידים הנדרשים, נובעת מתהליכים טבעיים של שוק העבודה.

- * ארגון מחדש של תהליכי עבודה בפירמה, הדורשים הסבה מקצועית של עובדים.
- שינוי מקום המפעל לדוגמא : מקריית-אתא לתל-אביב.
- * מעבר בין עבודות שונות.
- * החלפת מקום עבודה בגלל סיבות אישיות : שינוי מקום מגורים למשל.
- * סיום שירות צבאי וחיפוש מקום עבודה, כניסה לשוק העבודה בפעם הראשונה.

אבטלה חיכוכה היא בדרך כלל זמנית.

ב אבטלה מבנית

כאשר כישוריהם של מחפשי העבודה, אינם תואמים את דרישות המשק.

- נגרמת כתוצאה משינויים מהותיים במבנה הכלכלי של המשק.
- כמו : מעבר מתעשיות עתירות כוח אדם לטובת תעשיות עתירות ידע, שינויים באוכלוסיה, שינויים בטכנולוגיה וכ"ו.
- אי-התאמה בין היצע העבודה לבין הביקוש לעובדים מקצועיים מיומנים.
- שינויים וחיידושים טכנולוגיים שמצריכים כוח אדם מיומן שעבר הכשרה מקצועית
- ניתן לצמצם אבטלה זו על ידי הסבה מקצועית עידוד השכלה גבוהה.
- בדרך כלל **חיובית** לעתיד המשק. שיפורים טכנולוגיים יביאו לעליה בתפוקה ברמת החיים בעתיד.

ג אבטלה מחזורית

נוצרת בשלב השפל של מחזור העסקים, שפל כלכלי מיתון וקיפאון כלכלי במשק.

- ירידה בביקוש למוצרים גורמת לעודף היצע, היצרנים נאלצים להקטין את הייצור שלהם ולפטר עובדים,
- הפיטורים מתפשטים, הצריכה יורדת עוד ולכן מכונה מחזורית. אפקט הדומינו פיטורים רבים יגרמו לפיטורים נוספים והגדלת מעגל האבטלה.
- כדי לצאת ממצב של אבטלה מחזורית, יש צורך במדיניות כלכלית, שתופעל על ידי הממשלה למען צמצום האבטלה.
- (השקעה בתשתיות והגברת התעסוקה)

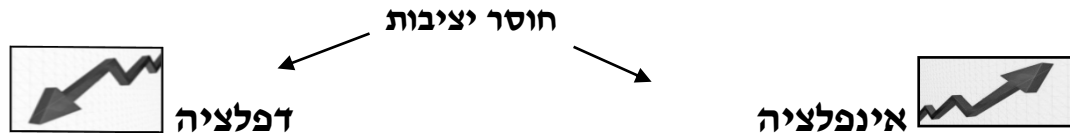
מה ניתן לעשות כדי לצמצם את אחוזי האבטלה?

- לדאוג ליציבות מחירים במשק.
- הקטנת מספר העובדים הזרים בישראל.
- מתן תמיכה למפעלים שנמצאים בקשיים.
- הכשרה מקצועית לעובדים, הסבת עובדים.
- שיפור תשתיות ציבוריות, יצירת מקומות תעסוקה כמו : סלילת כבישים, עבודות יזומות וכו'
- הפעלת מדיניות מוניטארית של בנק ישראל, הורדת שער הריבית ויחס הרזרבה כדי לעודד מפעלים בקשיים לקבל הלוואות לייצב את המפעל ולהמשיך להעסיק עובדים.

רמת המחירים במשק - יציבות, אינפלציה ודפלציה

יציבות מחירים מתקיימת כאשר אין שינויים ברמת המחירים במשק.
(הכוונה לרמה כללית, כי הרי ברור שיש מוצרים מסוימים שמחירם עולה)

במצב של יציבות מחירים יש שווי משקל בין הביקוש להיצע.
אחד היעדים החשובים של כל מדינה היא **יציבות מחירים כבסיס לצמיחה הכלכלית**.

אינפלציה

תהליך מתמשך של עליית מחירים ברמה הכללית במשק וירידת ערך הכסף.
לאינפלציה השפעה שלילית על המשק

- * מחירי המוצרים עולים.
- * האינפלציה גורמת לשחיקת שכר העבודה – בשכר שלנו ניתן לקנות פחות מוצרים ושירותים, מוטיבציה לעבודה נפגעת, שביתות סכסוכי עבודה וכו'.
- * ההשקעות פוחתות – חוסר הוודאות ועליית המחירים מערערים את הביטחון למשקיעים, פוחדים להשקיע. במצב זה שיעור הצמיחה במשק מצטמצם.
- * ריבית עולה

גורמים לאינפלציה

אינפלציה של ביקוש

עליית מחירים הנובעת מעלייה בביקוש.

במצב זה יש גידול באמצעי התשלום כלומר: יש לציבור יותר כסף הוא קונה יותר מוצרים ושירותים. הביקוש גדל מבלי שיהיה גידול בהיצע לכן היצרנים מעלים מחירים.

אינפלציה של עלויות / הוצאות

עליית מחירים הנובעת מהתייקרות גורמי הייצור.

- * שחומרי הגלם המיובאים מחו"ל מתייקרים
מתייקרים גם המוצרים שמייצרים בעזרתם.
- כמו: דלק לדוגמא. מחירי החיטה עולים גורמים לייקור הלחם.
- * שכר עבודה עולה בגלל הסכמי שכר חדשים במשק.
- * עלייה במיסים.

דפלציה

תהליך מתמשך של ירידת מחירים, בשל האטה בפעילות הכלכלית.

אפקט קוביות הדומינו. (דבר גורר נפילה של הדבר הבא)

ירידה בביקוש ← צמצום הוצאות ← הורדת מחירים → צמצום הוצאות, סגירת מפעלים, אבטלה מחזורית
← צומדים מפוטרים רוכשים פחות סחורות ושירותים הקטנות נוספות של הביקושים גורמות לצורך
מפעלים לפטר צומדים וכן הם איתו מצטמצם הוצאות ומתרחב.

מדידת רמת המחירים

אם אינפלציה פרושה עליית מחירים כללית במשק ודיפלציה ירידת מחירים כללית במשק.
נשאלת השאלה כיצד מודדים את העלייה או הירידה של המחירים, צריך להוכיח שהן קיימות
כיצד אפשר למדוד אותן באיזה כלי?

הממשלה הקימה גוף ציבורי לשכה המרכזית לסטטיסטיקה הלמ"ס, שתפקידו לנתח ניתוח
סטטיסטי נתונים שנאספים לפי שיטות דגימה סטטיסטיות על ידי פוקדים וסוקרים במשק.
עורכים סקרים ישירים או דרך טלפון / אינטרנט / עסקים וכו', מדגם סטטיסטי.

מדד המחירים לצרכן

כלי שפותח על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה . מודד את מחירו של "סל מוצרים" קבוע אופייני למשפחה ממוצעת המורכב : ממזון, ביגוד, דיור, תחבורה, שירותים רפואיים, שירותי תקשורת, תרבות הפנאי, הוצאות אחזקה : חשמל, מים ועוד ומשווה אותו לערכו של אותו "סל" בדיוק מבעבר.

מדד המחירים לצרכן משקף את השינוי במחירים, שיעור השינוי מחושב באחוזים. המדד מתפרסם כל 15 לחודש. מדד שנתי הוא סיכום של כל המדדים החודשיים.

לדוגמא: מחיר הסל בשנה קודמת 10,000 שקל
מחיר הסל בשנה הנוכחית 10,500 שקל

$$\frac{10,500 \times 100}{10,000} = 105\%$$

המדד עלה ב 5% (השינוי נמדד ביחס ל 100%)

עליה במדד פרושה עליית מחירים ממוצעת באותו אחר. עליית מחיר הסל פרושה שמחירו הכולל של הסל עלה יחסית לתקופה קודמת (לא מחייב שמחירי כל המוצרים עלו יתכן שחלק עלה חלק ירד אבל מחיר כל הסל יחד עלה ב 5% לדוגמא).

כאשר המדד עולה פירושו שקיימת אינפלציה. (הצרכן משלם יותר על סל המוצרים)

כאשר המדד יורד פירושו שקיימת דפלציה.

• **ישנה הבחנה בין ערך נומינלי של הכסף, לבין הערך הריאלי של הכסף.**

ערך נומינלי של הכסף - הערך המספרי שלו לדוגמא : 7,500 שקל לעומת 8,200 שקל **השוואה מספרית**

ערך ריאלי של הכסף - הערך הממשי של הכסף, **מה ניתן לקנות בו**, מהו כוח הקנייה שלו . מה ניתן לקנות ב 7,500 שקל בשנת 2011 לעומת שנת 2012 . **השוואה כמותית**

מבחינה כלכלית הנתונים החשובים הם הריאליים ולא הנומינליים

קיים יחס הפוך בין ערך הכסף לבין רמת המחירים.
ערך הכסף יורד כשרמת המחירים עולה וזהו מצב של אינפלציה.
ערך הכסף עולה כשרמת המחירים יורדת וזהו מצב של דפלציה.

חשיבות נתוני מדד המחירים לצרכן במשק הישראלי

* **בסיס לתשלום תוספת יוקר** - תוספת כספית לשכר הנומינלי של העובד השכיר כפיצוי על עליית המחירים והשחיקה בשכרו.

* **בסיס להצמדת תשלומים עתידיים שונים** – לפי המדד מחשבים : הלוואות, משכנתאות תוכניות חיסכון. הצמדת מזונות לשמור על הערך הריאלי של התשלומים.

* **מדד מהימן להתפתחויות המשק** : מאפשר לתכנן מדיניות כלכלית. לתכנן מדיניות מוניטארית של בנק ישראל, העלאה או הורדה של הריבית / יחס הרזרבה.

פרק 9 - תקציב הממשלה ומעורבותה במשק

תקציב הממשלה - דו"ח המרכז את הוצאותיה המתוכננות של הממשלה ואת הכנסותיה הצפויות לתקופה מוגדרת.

בישראל הצעת תקציב הממשלה מוגשת לאישור הכנסת.
שנת תקציב מתחילה ב-1 בינואר ומסתיימת ב-31.12 באותה שנה.
אישור התקציב הוא הכרה בסמכותה של הממשלה לממש את מדיניותה הכלכלית.
התקציב מגביל את הממשלה בפעולתה (קיימת אפשרות לתקציב נוסף).
התקציב שהממשלה מגישה לאישור הכנסת. ערוך על-פי פעילות המשרדים השונים.

היקף השירותים שהממשלה נותנת לפי גישה כלכלית פוזיטיבית ונורמטיבית פועלת לצמצום פערים ודאגה לרווחה.

דרכי הפעילות הכלכלית של הממשלה

הממשלה מנהלת את מדיניותה הכלכלית באמצעות תקציב הממשלה ← מדיניות פискаלית

דרך השינויים בתקציב הממשלה יכולה להשפיע על מדיניותה החברתית כלכלית.
האמצעים: גודל התקציב של הצריכה וההשקעה הציבורית.
סוגי המיסים קביעת שיעור המס.
תשלומי העברה.
סובסידיות.

במצב של אינפלציה *

במצב שיש לציבור כסף רב, יש עודף ביקושים ← עליית מחירים במשק- אינפלציה הממשלה תקטין את הצריכה וההשקעה הציבורית, תגדיל את המסים. וכך תקטין את כמות הכסף שבידי הציבור, תקטין את הביקושים תצמצם את עליית המחירים ותרסן את האינפלציה, כך שתהיה יציבות כלכלית.

* במצב של דיפלציה

במצב של מיתון, ירידה במחזור העסקים, הממשלה תפעל להגדיל את ההכנסה הפנויה בידי הציבור ותעודד ביקושים, הממשלה תגדיל את הצריכה הציבורית וההשקעה הציבורית תנסה להפחית מיסים ולהגדיל את הכסף שבידי הציבור.

באמצעות המיסים, יכולה הממשלה לשנות את פיזור האוכלוסייה, הקלות במס לאזורים מסוימים (קריית שמונה, שדרות, עכו, נהריה וכו').

חוק ההסדרים = חוק מדיניות כלכלית. מובא לאישור הכנסת בצד חוק התקציב – חוק שמאגד חוקים ותיקונים בהתאם למדיניות הכלכלית של הממשלה.

תקציב הממשלה לשנת

הוצאות	הכנסות
הוצאות משרדי הממשלה (צריכה ציבורית) בטחון וכ"י חינוך בריאות שכר עובדי מדינה תשלומי העברה וסובסידיה קצבאות ביטוח לאומי / דמי אבטלה / נכות / קצבת ילדים מימון סובסידיות החזרי מלוות והחזרי ריבית הוצאות פיתוח (השקעה ציבורית) סלילת כבישים פיתוח מקורות חשמל מים פיתוח תשתיות למפעלים וכ"י מימון גירעונות של חברות ממשלתיות	מיסים ישירים מס הכנסה מס בריאות ביטוח לאומי עקיפים מע"מ מכס תשלומי חובה : אגרות / קנסות / היטלים אגרת טלוויזיה ורדיו / אגרת חינוך / אגרת רישיון רכב קנס על עבירות תנועה / עבירות בניה וכ"י היטל בלו על סיגריות אלכוהול ודלק. מלוות פנים מלוות מהציבור ומלוות חוץ מלוות מבנקים בחו"ל מדינות בחו"ל מענקים מחו"ל מתנות, פיצויים ממשלות ומאנשים פרטיים בעולם. הפרטת חברות ממשלתיות

פירוט סעיפי ההוצאות בתקציב הממשלה :

- הוצאות משרדי הממשלה צריכה ציבורית -

בסעיף זה כוללים את כל ההוצאות לאספקת שירותי הממשלה השוטפים. כגון: שכר של עובדי המדינה (למשל עובדים בביטוח לאומי, מס הכנסה, משרד הבריאות, חינוך וכו', אחזקה של מבנים ציבוריים ומוסדות חינוך, רכישת ציוד, תפעול וכו'.
הקצבות לביטחון: צבא, אימונים, תשלום משכורות לאנשי קבע, משטרה, סוהרים, החזקת בתי סוהר.
הפעלת מערכת בריאות: תשלומי שכר לרופאים, אחיות, עובדי בתי החולים, אחזקת בתי חולים, מזון, תרופות וכו'.

תשלומי העברה וסובסידיות

בסעיף זה כוללים את כל אותם תשלומים שמשלמת הממשלה לאזרחיה. כל אלה ניתנים משיקולים נורמטיביים במטרה להשיג שוויון בחלוקת ההכנסות במשק. דוגמאות: קצבאות ילדים, השלמת הכנסה, ביטוח אבטלה, קצבת נכות וכו'. תמיכה בתשלומי סובסידיות או שיקולים פוליטיים להבטיח תמיכה מצד קבוצות שונות באוכלוסייה. תמיכה במטרות אידיאולוגיות כמו בהתנחלויות.

החזרי מלוות והחזר חובות וריבית

סעיף זה כולל החזרה מלוות וריביות הממשלה לווה כספים מהאזרחים ובתמורה נותנת להם אגרות חוב, ניירות ערך שכתוב בהם כמה הממשלה חייבת לאזרח שנתן לה הלוואה במלווה, הממשלה מתחייבת לשלם החזרי קרן+ריביות.

הוצאות פיתוח - השקעה ציבורית

בסעיף זה כוללים את ההוצאות הממשלה המופנות להשקעות. לדוגמא: פיתוח תשתיות למפעלים, סלילת כבישים במדינת ישראל, פיתוח מקורות חשמל פיתוח תשתיות מים. פיתוח ושיקום שכונות מצוקה וכו'.

מימון חברות ממשלתיות

סעיף זה כולל מימון התחייבויות של חברות ממשלתיות.

פירוט סעיפי ההכנסות בתקציב המדינה – מקורות המימון

מיסים תשלומים שהאזרח משלם לרשות הציבורית על פי חוק, מבלי לקבל על כך תמורה ישירה בעד כספו. קיימים שני סוגי מיסים, ניתן למיין אותם לפי שיטת הגביה שלהם: ישירים או עקיפים לפי מידת ההשפעה שלהם צודקים יותר או פחות

• מיסים ישירים

מיסים המוטלים ישירות על ההכנסות משכר או מרווחים. נקראים מיסים פרוגרסיביים שיעורי מס הולכים וגדלים ככל שההכנסה גדולה משלמים יותר מס מיסים ישירים צודקים יותר מבחינה חברתית הם מצמצמים פערים חברתיים כלכליים. העלאת מס הכנסה גורמת לירידה במוטיבציה לעבוד וכך המשק מפסיד תפוקות והשקעות. דוגמאות: מס הכנסה / מס חברות / מס בריאות / מס מקרקעין וכו'.

• מיסים עקיפים

מס המוטל על ההוצאות בעת רכישת סחורות ושירותים. נקראים מיסים רגרסיביים סכום המס שווה בלי קשר לגובה ההכנסות. מוטלים על כל האזרחים במידה שווה בלי קשר להכנסה. פחות צודקים חברתית, בגלל שהם מוטלים בצורה שווה. לדוגמא מע"מ 18% על כולם בלי התחשבות במצב משפחתי כלכלי. הם מגדילים את הפערים החברתיים כלכליים דוגמאות: **מס ערך מוסף** – מס המוטל כמעט על כל המוצרים והשירותים במשק. כיום 18% **מכס** – מוטל על ייבוא מוצרים. כדי להגן על תוצרת הארץ.

מס בלו – סיגריות /אלכוהול / דלק

תשלומי חובה: היטלים קנסות ואיגרות

קנסות קנסות על עבירות תנועה, קנסות על אי הגשה בזמן דו"ח מע"מ וכו'.

איגרות אגרות טלוויזיה ורדיו, איגרת חינוך, רישיון רכב, רישיון נשק וכו'.

היטלים מס בלו על סיגריות אלכוהול ודלק.

מלוות פנים ומלוות חוץ

קבלת מלווה מהציבור הממשלה פונה לציבור, ללוות ממנו כסף ומשתמשת בכסף כדי להגדיל את הצריכה הציבורית.

- **באמצעות מלוות פנים** – הציבור בעל כורחו מלווה כסף לממשלה, כעבור זמן הציבור יקבלו בתוספת ריבית. בדרך כלל זה קורה בזמן חירום בטחוני כלכלי לדוגמא: מלוות שלום הגליל.
- **באמצעות מכירת אגרות חוב ממשלתיות** – איגרת חוב נחשבת להשקעה בטוחה ורווחית.
- **באמצעות מלוות חוץ** – הממשלה לווה כספים מבנקים בחו"ל או ממדינות בחו"ל, החזר המלווה הוא במטבע זר.

מענקים ופיצויים מתן סכום כספי ללא בקשת תמורה. ממשלת ישראל מקבלת סכומי כסף כמתנה הן מארגונים והן ממשלות בעולם, מתורמים, מענק מארה"ב למשל.

הפרטת חברות ממשלתיות

הממשלה מפריטה חברות ממשלתיות כלומר: מעבירה אותן לבעלות פרטית. תמורת העברתן לבעלות פרטית היא מקבלת כסף רב. דוגמאות: בזק, בתי זיקוק, וחברת חשמל בדרך.

גרעון בתקציב

מצב שבו ההוצאות בתקציב הרגיל גדולות מההכנסות ממסים.

הוצאות בלתי צפויות, לחץ הציבור לפתור בעיות כלכליות חברתיות, ירידה בהכנסות ממיסים יביאו לגירעון בתקציב המדינה.

אפשרויות למימון הגירעון במידה והוא קיים:

* **קבלת מלווה מהציבור**

- **מלווה חובה** ציבור מעביר כסף לממשלה כהלוואה וכעבור זמן מוגדר מראש בתוספת ריבית, הציבור יקבל את כספו בחזרה.

- **מכירת אגרות חוב ממשלתיות לציבור** – אגרת חוב השקעה בטוחה ורווחית, ציבור קונה אגרות חוב ובכך הוא מלווה כסף לממשלה, כך הממשלה מקטינה את כמות הכסף שבידי הציבור ומממנת את הגירעון. זה כלי שבנק ישראל משתמש בו בתקופה של אינפלציה.

* **להגדיל את ההכנסות ממיסים**. או יותר מס הכנסה, או הגדלת המע"מ למשל. לצמצם את ההוצאות.

כלכלה - הכנה למבחן

סמ' התלמיד/ה

תקציר - המשך פרק 5 תחרות בלתי משוכללת

מאפייני התחרות הלא משוכללת תחרות לא חופשית

- מעט יצרנים, היצרנים מתאגדים בניהם הם משפיעים על המחיר, מונעים תחרות חופשית.
- הממשלה מתערבת.

מונופול

מונו = יחיד ← יצרן או מוכר יחיד בשוק.
או שליצרן אין מתחרים למוצר. אומנם מונופול הוא פירמה יחידה בענף, אך בארץ מונופול מוגדר כפירמה ששולטת על לפחות 51% מהענף.
מונופול יכול להיווצר במקרים הבאים:

1 מונופול מסחרי

- * פטנט - יצור פיתוח איזה פטנט או המצאה ייחודית.
קבלת תעודה ציבורית שנותנת רשות הפטנטים (במשרד המשפטים) שנותנת הגנה על הפטנט ההמצאה, כמונופול כך ששום מתחרה לא יוכל לייצר את אותו המוצר.
(תקופת ההגנה עד 20 שנה)
דוגמאות: דיסק און קי / עגבניות שרי / תוכנות אנטי וירוס / מובילי (מכוניות) כיפת ברזל וכ"ו
- * סוד מסחרי - מידע עסקי חסוי הקשור לייצור המוצר.
על סוד מסחרי אין הגנה, תפקיד החברה לשמור מכל משמר על הסוד.
דוגמאות: "חברת קוקה קולה" / דובק - סיגריות/ טבע תרופות וכ"ו.

- * יתרון הגודל יצרן ו/או מוכר השולט על יותר מ 51% מהענף. לגודל יש יתרון גדול מאד מסוגל לספק ביקוש גדול, קשה לחברות קטנות להתחרות בו.

2 מונופול ציבורי קיבל זיכיון ממשלתי

הממשלה נותנת זיכיון, זכות בלעדית לחברות לספק מוצרים שנראים לה חיוניים למשק החברות מתחייבות לספק את השירות בצורה סדירה ומסכימות לפיקוח ממשלתי על פעילותן .
אספקה סדירה של חשמל – חברת חשמל אספקה סדירה של מים - חברת מקורות אספקה סדירה של תחבורה ציבורית – אגד, דן, קווים ומטרונת רכבת ישראל .

יתרונות המונופול

- המונופולים נמצאים בפיקוח ממשלתי. והם מתחייבים לספק שירות חיוני לציבור באופן מסודר.

חסרונות המונופולים

- מנצלים את היותם יחידים במשק ולכן פוגעים באיכות השירות.
- מונעים תחרות חופשית, מנצלים את היותם יחידים ופועלים לעיתים לייקר את מוצריהם במחירים שגבוהים מנקודת שיווי משקל .
- לפעמים בגלל שיש מונופול יש ניצול לא יעיל של תשתיות וגורמי ייצור. המפעלים לא מרגישים צורך להתיעל כי אין להם מתחרים. לפעמים במונופול ציבורי יש אבטלה סמויה.

קרטל ("הסכם כובל")

התארגנות של מספר פירמות לצורך קידום אינטרסים כלכליים במטרה לצמצם את התחרות על מנת להגדיל את הרווח של כל אחת מהחברות.
קרטל פוגע בתחרות החופשית, נחשב בלתי חוקי, אלא אם קיבל אישור מהממשלה.
הפירמות עושות "יד אחת" כנגד הצרכנים ולרצת המעקב הם משנות את כללי המחקר ופולצות הצרכנים.

ההתארגנות היא בכמה תחומים : איך נגהה התנהלות קרטל?

• מתאמים מחירים

הם מתחייבים אחד לשני לא להוריד מחירים ולא לעלות מחירים בלי שיהיה תיאום בניהם .
(אם כל המחירים זהים פאולו תחום נבין שיש אולי התארגנות קרטל ותיאום בין החברות)

* הסכמה על מכסות ייצור

כל עסק מתחייב לא לייצר יותר ממה שהוסכם בניהם. כדי שלא יהיו עודפים, שיגרמו לירידת מחירים.

• הסכמה על חלוקת אזורי שיווק

לכל פירמה מוקצה איזור מסוים, הפירמות מתחייבות לא לפעול באזור שיווק של פירמות אחרות באותו קרטל גיאוגרפי.
(אם רואים שבכל איזור יש בתחום מסוים ספק אחד מסוים ואין כניסה fe האתחריט. אפשר להבין שיש התארגנות קרטל)

החוק אוסר הקמת קרטלים ומטיל עונשים חמורים על- כך.

(יש חוק ההגבלים העסקיים שמטרתו להסדיר את הפיקוח על מונופולים וקרטלים בלתי חוקיים, במטרה להגן על הצרכנים).

תחרות בין מעטים

דואופול דו = שניים. מצב שוק בו פועלות שתי פירמות בלבד

החברות לא מתחרות בניהן אלא מתנהגות כקרטל. מחלקות בניהן את השוק שומרות על רמת מחירים פחות או יותר יציבה, מקימות מחסומים בפני כניסה של מתחרים חדשים. דוגמאות : תנובה ושטראוס / סטימצקי וצומת ספרים / קשת ורשת

אוליגופול אולי = מעט שוק שבו פועלות מספר קטן של פירמות.

במצב כזה קיימת תחרות בין מספר קטן של הפירמות, כך שלכל אחד מהן יש מידה רבה של השפעה על מחיר המוצר שהיא מייצרת. שינוי במחיר המוצר של פירמה אחת יכול להשפיע על מחיר השוק, לגרור את כל הפירמות האחרות להוריד מחירים. כל פירמה משתדלת להשקיע בפרסומת ולהדגיש את המוצר שלה. חברות הסלולר – סלקום, פלאפון אורנג', הוט וכו'. / בנקים / חברות ביטוח / HOT YES וסלקום TV

ההתערבות הממשלתית בשוקי המוצרים :

במצבים בהם מתקיים כשל בשוק תחרותי, הממשלה מוצאת לנכון להתערב בשוק המוצרים, בד"כ מתוקף הצדקה חברתית- ערכית.

סיבות להתערבות ממשלתית:

- * הממשלה רוצה לדאוג לבריאות הציבור
- * הממשלה רוצה לשמור על יציבות מחירים
- * הממשלה רוצה לדאוג לרווחת הצרכנים ולהגן על השכר – שכר מינימום
- * הממשלה רוצה לצודד מנצרים במצב חברתי כלכלי נמוך לרכוש מוצרי יסוד בסיסיים במחירים נמוכים .
- * הממשלה רוצה לסייע לחקלאים .
- * הממשלה רוצה למנוע התארגנות כנאד הצרכנים .
- * הממשלה רוצה לדאוג לקיימות ואיכות הסביבה .

"חוק ההגבלים העסקיים" – פיקוח על מונופולים

הממשלה רואה את עצמה מחויבת לפעול לטובת האזרחים ולהגן על התחרות החופשית ופעול כנגד חברות שפוגעות בתחרות החופשית ולכן חוקקה את חוק ההגבלים העסקיים.

"חוק ההגבלים העסקיים" מטרתו להסדיר את פיקוח המדינה על מונופולים וקרטלים

ולהגביל בחוק את פעילותן של חברות שיש להן יתרון בגלל שליטתן

להגן על הציבור הרחב של הצרכנים במשק .

האחריות על מימוש החוק מוטלת על "הממונה על ההגבלים העסקיים" במשרד המסחר והתעשייה.

באמצעות החוק הממשלה מונעת התאגדות של יצרנים או תיאום בין היצרנים בצנין מחיר מוצר שהם מוכרים.

במקרים מיוחדים הממונה על ההגבלים מאשר קיום קרטלים.

מיוזם = פירמה רוכשת אחרת ומשלבת אותה בפעילותה . הכל תחת פיקוח של רשות ההגבלים

לדוגמא : הממונה על ההגבלים אשר על משקיע בצנץ המלונאות לרכוש את כל בתי המלון בים המלח.

בדרך כלל הממשלה לא תאפשר לפירמה אחת לקנות פירמות אחרות או לבצע מיזוגים אם בעקבות הרכישה היא תהיה יותר מ-51% מהענף, כלומר תייצר יותר ממחצית הכמות של המוצר בשוק, אבל במקרים מיוחדים הממונה יאפשר לפירמה להשתלט על הענף ולפגוע בתחרות, וזאת תוך פיקוח קפדני כדי שהצרכנים לא ייפגעו מההגבל העסקי.

מיזוג- מצב שבו פירמה רוכשת פירמה אחרת ומשלבת אותה בפעילותה תוך שהיא "מעלימה אותה" בתוכה.

קיום שווקים לא תחרותיים:

יש מוצרים שקיומו של שוק חופשי שלהם אינו יעיל, למשל מוצרים ציבוריים.

מוצר ציבורי – מוצר אשר אפשר לצרוך בצורה משותפת וכל אחד יכול להנות ממנו.
אשר הצריכה של פרט אחד איננה מונעת את הצריכה של פרט אחר.
אם הממשלה או העירייה לא יספקו אותו אף אחד לא יספק אותו.
אף אחד לא מוכן לשלם באופן ישיר עבור מימון אותו מוצר ציבורי.
במוצר ציבורי אי אפשר לקיים תחרות חופשית.

תפקידה של הממשלה או הרשות המקומית לספק מוצרים ציבוריים אשר האזרחים מעוניינים בהם ולממן את ייצורם באמצעות גביית מסים. קביעת רמת השירות הרצויה היא קביעה חברתית אשר מבטאת את האידיאולוגיה ואת סדר העדיפויות של הממשלה.

דוגמאות: המטרה, מתי אפס, אני ציבוריים, כבישים, דרכים, חופים, חולות, ואדמות, תאורת רחוב, חול' ים, חיסון, פילידיס וכ"ו

התערבות הממשלה לתועלות הציבור: הגנת הסביבה, בריאות הציבור וקיימות:

מוצר עם השפעות חיצוניות בייצור (פעולה שמשפיעה על אחרים)

מוצר או שירות שהייצור שלו גורם

ל נ ז ק	תועלת
* מפעל שפולט פסולת רעילה לים גורם לזיהום. * זיהום מארובות תחנות כוח * זיהום אוויר שנוצר ממכוניות (בניית חוצה קריות, לעודד לנסוע בתחבורה ציבורית) * איסור על השלכת פסולת רעילה מעקב אחרי הובלה והטמנת הפסולת הרעילה כדי שלא תפגע בסביבה.	* יצירת גנים ציבוריים. * מפעל שמשביח את הקרקע סביבו ואז כל הסובבים נהנים ממנו
תפקיד הממשלה להתערב באמצעות חוקים או מיסים לדרוש מהחברות לתקן או להפסיק את הנזק שנגרם לסביבה.	

מוצר עם השפעות חיצוניות בצריכה

מוצר שצריכתו על ידי האחד יכולה להביא נזק או הנאה לפרט אחר.

ל נ ז ק	תועלת
* עישון - כאשר אדם מעשן פליטת העשן גורמת לנזק לאנשים בסביבה. הממשלה באמצעות חוקים אוסרת על עישון במקומות ציבוריים, מעלה את מחיר הסיגריות מנסה למנוע עישון * שדה תעופה – מטרד של רעש וסכנה לסובבים מוריד את ערך הבתים. * מועדון סמוך לבתים גורם למטרד לרעש. * רעש בגנים ציבוריים יש קנס למי שיושב בגן ציבורי אחרי השעה 23:00	* חיסון - חיסון נגד אדמת נגד שפעת הממשלה מממנת חיסון נגד שפעת למנוע תחלואה גדולה בחורף, בגלל השפעת אנשים לא מגיעים למקומות עבודה בתי חולים בתפוסה מלאה. * בניית כבישים מהירים חוצה קריות למנוע זיהום ניידות, מניעת תאונות דרכים * אוטובוס לילה – למנוע תאונות של בני נוער. * חיסון כלבת לכלבים

***תפקיד הממשלה להתערב ולדרוש מהפירמה באמצעות חוקים או מיסים לתקן או להפסיק את

הנזק שנגרם לסביבה***

קיימות סביבתית

מושג בחשיבה כלכלית סביבתית המזהה אפשרות שפירמות וצרכנים יפנימו את ההשפעה של תהליכי הייצור והצריכה על מצב כדור הארץ .

שינויים באקלים התחממות כדור הארץ זיהום אוויר פגיעה באוזון
זיהום הים והקרקע כריתת יערות הכחדת בעלי חיים נזקים לבריאות הציבור

הממשלה בעזרת המשרד להגנת הסביבה מטפלת במיזעור פליטות ופסולת שמזיקות לסביבה ולאדם.. בעזרת חקיקה, מיסוי וקנסות (שלילי) או בעזרת סובסידיות והורדת מסים (חיובי), הממשלה מטפלת בנושא הקיימות.

שמירה על השימוש ושיקום משאבי הסביבה , צמצום חשיפת הציבור לסיכונים .

בעזרת חקיקה, מיסוי וקנסות – שלילי או בעזרת סובסידיות והורדת מיסים - חיובי .

* חיוב מפעלים להתקין מסננים לצמצום הזיהום ולניטור , מפעל מזהם ישלם קנסות .

* מחיזור - מיון פסולת והפרדת חומרים , שאפשר להשתמש בהם כחומר גלם ליצירת מוצרים דוגמאות : נייר וקרטון- נייר טואלט , ממחטות נייר , קרטון לתבניות ביצים .

פלסטיק - ריהוט גן , מדרגות , גשרים בפארקים אריזות

זכוכית - מתיכים ומייצרים זכוכית ממוחזרת כתוספת מצע לכבישים והכנת רעפים

שאיירות מזון - קומפוסט המשמש לדישון אדמה .

* פינוי פסולת מוצקה , פינוי פסולת נוזלית

ההתערבות הממשלתית בקביעת מחירי מוצרים ע"י פיקוח מחירים, מיסוי וסובסידיות:

מלבד "חוק ההגבלים העסקיים", יש לממשלה דרכי התערבות נוספות בשוקי המוצרים :

• פיקוח מחירים – קביעת מחיר רשמי למוצר.

• הטלת מסים.

• מתן סובסידיות.

פיקוח מחירים – קביעת מחיר רשמי למוצר:

הממשלה בעזרת צווים ופיקוח, יכולה לקבוע תקנות הקובעות את מחיריהם של מוצרים, למשל צווי מחירים, קביעת מחיר מינימום או מקסימום למוצר או לגורם ייצור, או צווי כמויות על ידי קביעת מכסות ייצור.

תקציר פרק 6

התוצר הלאומי - מדידת התפוקה הלאומית

תוצר לאומי גולמי

הערך הכספי של הייצור השנתי, כל הסחורות והשירותים שנוצרו במשק הלאומי במשך שנה.

כדי להגיע לנתוני התוצר הלאומי הגולמי, יש לחבר את ערך התפוקות לפי ערכם הכספי של כל המוצרים והשירותים שהפיקו גורמי הייצור הנמצאים בבעלותם של בני הלאום במשך תקופת זמן נתונה בדרך כלל שנה.

תוצר לאומי מורכב מסוגים שונים של מוצרים ושירותים שמייצרים משקי הבית, פירמות פרטיות והממשלה. חלק ממנו הם מוצרי צריכה וחלק מוצרי השקעה.

הכנסה לאומית

סך כל ההכנסות של היחידות הכלכליות בארץ והיחידות הישראליות שפועלות בחו"ל במשך שנה. הכנסותיהן נובעות ממעורבותן של היחידות הכלכליות בתהליך הייצור או מבעלותן על נכסים הדרושים לייצור.

סיכום כל ההכנסות שגורמי הייצור במשק מקבלים עבור פעילותם הכלכלית במשך שנה הם הכנסה לאומית. מחברים את נתוני כל השכר של כל העובדים במשק + הרווח של כל הפירמות במשק.

במדינת ישראל קיימים שני גופים ממשלתיים המספקים את הנתונים על ערך התפוקות של היחידות המדווחות על פעילותן הכלכלית:

- **אגף מס הכנסה ומיסוי מקרקעין:** פועל במסגרת משרד האוצר. כל אזרח חייב לדווח על הכנסותיו ועל רווחיו ולשם מס על פי חוק. נתוני אגף מס הכנסה מספקים מידע על היקף ההכנסה הלאומית.
- **הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס):** גוף מרכזי של הממשלה שתפקידו לאסוף, לעבד ולפרסם מידע סטטיסטי על האוכלוסייה, הכלכלה והחברה בארץ. הלמ"ס פועלת מכוח "פקודת הסטטיסטיקה" (חוק), שמחייבת את האזרחים לתת את הנתונים על מצבם הכלכלי כאשר הם מתבקשים לתת אותם לסוקרים מטעם הלשכה.

סיכום: נתוני התוצר הלאומי מסכמים את רמת הפעילות הכלכלית במשק. כשסך כל התוצר עולה, יש להניח שיש יותר תעסוקה לאנשים ויש סיכוי רב יותר שההכנסות יעלו. יותר אנשים עובדים ומשתכרים וההכנסה הלאומית גדלה. מכאן יש קשר ברור בין הגידול בתוצר הלאומי לבין רמת התעסוקה וההכנסה במשק וכמובן רמת החיים במשק.

- את כושר הייצור של המשק, ערך המוצרים שהמשק יצר במשך שנה. רמת הפעילות הכלכלית
- מדד לרמת פיתוח כלכלי במדינה, מדד למדינה מפותחת או מתפתחת.
- עליה בתל"ג יכולה להעיד על צמיחה כלכלית.
- צמיחה מצב בו המשק מתרחב יותר מוצרים- מוצרי צריכה / השקעות מוצרי השקעה / יותר תעסוקה במשק.
- רמת החיים של התושבים במדינת ישראל, אם התוצר הלאומי גבוה אזי התוצר הלאומי לנפש גבוה ורמת החיים גבוהה ולהיפך.
- מדד לרמת הכנסה של פרטים במדינה, החוסן הכלכלי של התושבים במדינה.
- השוואה בין המשק הלאומי שלנו לבין משקים אחרים בעולם, רמת הרווחה, ערך המוצרים שייצרו במשק.
- מדד לרמת ההשקעה במשק.

דו"ח מקורות ושימושים

דין וחשבון שמוגש בצורת מאזן כספי, המסכם את הפעילות הכלכלית במשק בשנה שחלפה, מבחינת המקורות שעמדו לרשות המשק בשנה ו השימושים שהמשק עשה בהם במשך אותה שנה

מקורות	שימושים
תוצר לאומי	צריכה פרטית
ייבוא	צריכה ציבורית
	השקעות
	ייצוא
סה"כ	סה"כ

תוצר לאומי - סך כל הסחורות ושירותים שהמשק ייצר במשך שנה
ייבוא - רכישת סחורות ושירותים מחו"ל

צריכה פרטית - סה"כ ההוצאות של משקי הבית לרכישת מוצרים ושירותים לצריכה
צריכה ממשלתית - סה"כ הוצאות הממשלה שמטרתן לספק שירותים ציבוריים לאוכלוסיה
 בריאות, חינוך, ביטחון וכ"ו

השקעות מתחלק חלוקה פנימית השקעות פרטיות והשקעות ציבוריות
 השקעה ציבורית כוללת הרחבת תשתיות כגון כבישים, מבנים ציוד
 השקעה פרטית כוללת רכישת מבנים, מכונות ציוד וכ"ו
 מוצרים שבאמצעותם אפשר לייצר מוצרים נוספים בעתיד.
ייצוא - מכירת סחורות ושירותים לחו"ל

חשיבות הצגת הדו"ח היא הצגת תמונה כוללת של המקורות של המשק מול השימושים. אפשר לראות מה חלקה של הצריכה הכוללת במשק, אפשר לראות את היחס בין ייבוא לייצוא חשוב שהייצוא יהיה יותר מייבוא, אפשר לראות מה חלק ההשקעה במשק לצורך צמיחה כלכלית בעתיד אפשר לחזות את הצפוי למשק בעתיד ולתכנן תוכניות כלכליות

אם התוצר הלאומי גבוה יש להניח שיש יותר תעסוקה במשק והמשק יכול להגדיל את השימושים שלו לצריכה פרטית ציבורית כמו כן ניתן יהיה להגדיל את ההשקעות במשק, מוצרי השקעה תורמים לצמיחה כלכלית בעתיד.

תוצר לאומי גבוה פרושו תוצר לאומי לנפש גבוה יותר רמת חיים גבוהה יותר . תוצר גבוה מעיד על רמת תעסוקה גבוהה יותר רמת הכנסה גבוהה יותר .